

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916.

Första kammaren.

Nr 76.

Lördagen den 27 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogos, men bordlades änyo på flera ledamöters begäran följande nästlidne dag bordlagda ärenden, nämligen statsutskottets utlåtande nr 125, andra sammansatta stats- och lagutskottets memorial nr 3, bevillningsutskottets betänkande nr 31 ävensom lagutskottets utlåtanden nr 42 och 43.

Föredrogos änyo statsutskottets den 24 och 26 innevarande maj bordlagda utlåtanden:

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild ersättning till vissa flottan tilldelade värnpliktiga under mobiliseringstjänstgöring samt en i ämnet väckt motion;

nr 115, i anledning av väckt motion angående särskild ersättning till vissa armén tilldelade värnpliktiga under mobiliseringstjänstgöring;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av överskott i Djurgårdskassan till vissa byggnads- med flera arbeten vid Ulriksdals, Haga och Drottningholms slott m. m.; samt

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utredning rörande frågan om förbättrade sjöfartsförbindelser med England.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs änyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets den 24 och 26 i denna månad bordlagda utlåtande nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen ävensom i särskilda avlätna propositioner gjorda framställningar om vissa anslag för utgifter för kapitalökning i avseende å statens järnvägar och vattenfallsverk jämte i dessa ämnen väckta motioner.

Punkten 1.

Ang. fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.

I den till riksdagen den 14 januari 1916 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t under titel »utgifter för kapitalökning, statens affärsverksamhet» beträffande statens järnvägar föreslagit riksdagen att i avvaktan på den proposition, som kunde komma att avlåtas angående fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m., för år 1917 för ändamålet beräkna ett anslag av 4,000,000 kronor, därav 3,500,000 kronor att utgå av lånemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 1,000,000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en den 31 mars 1916 avlåten till statsutskottet hänvisad proposition, nr 142, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag föreslagit riksdagen

ej mindre, under förbehåll att de i statsrådsprotokollet beträffande varje särskild bana omförmälda villkor om kostnadsfri upplåtelse av mark med mera iakttoges samt med rätt för Kungl. Maj:t att närmare förordna om banornas sträckning, besluta,

dels fortsättande av inlandsbanan från Volgsjön förbi Vilhelmina kyrkoby, Stensele, Sorsele, Lojtoträsk, Slagnäsforsen, Avaviken, Jokkmokk och Porjus fram till Gällivare ävensom anläggande av bispår från lämplig punkt å bansträckan Volgsjön—Stensele till Malgomajsjön och anordnande därstädes av en mindre hamplats, allt för en med tillämpning av de före kristidens början under år 1914 rådande arbets- och materialpriser beräknad kostnad av sammanlagt 31,580,000 konor,

dels anläggande av en tvärbana i Ångermanälvens och Fjällsälvens dalgångar från Forsmo (Västerås) å linjen Långsele—Selsjön av norra stambanan till Hotings station å inlandsbanan, för vilken tvärbana i dess sträckning över Kilsjön anläggningskostnaderna med tillämpning av nyssberörda arbets- och materialpriser beräknats till 9,100,000 kronor.

dels anläggande av en bibana från Hällnäs station å norra stambanan till Lycksele för en med tillämpning av nyssberörda grunder beräknad anläggningskostnad av 4,600,000 kronor.

dels anläggande av en tvärbana från Jörns station å norra stambanan till Avaviken vid inlandsbanan för en med tillämpning av samma grunder beräknad anläggningskostnad av 4,900,000 kronor,

dels ock anläggande av en bibana från Umeå till Holmsund jämte förbindelsepår till en blivande hamn utanför Holmsund för en med tillämpning av samma grunder beräknad anläggningskostnad av 1,200,000 kronor,

än även för år 1917 anvisa följande belopp, nämligen:

dels för påbörjande av arbetena å bansträckan Volgsjön—Stensele jämte bispåret till Malgomajsjön m. m. 2,500,000 kronor, att utgå av lånemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 låta förskottsvis utav detta belopp av tillgängliga medel utanordna 1,000,000 kronor,

dels för påbörjande av arbetena å tvärbanan Forsmo (Västerås) —Hoting 1,000,000 kronor, att utgå likaledes av lånemedel,
dels ock för påbörjande av arbetena å den förut beslutade statsbanan Sveg—Hede 500,000 kronor, att utgå av skattemedel.

Ang. fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.

(Forts.)

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehåft följande under innevarande riksdag väckta motioner, nämligen inom första kammaren, nr 103, av herr *G. Magnusson* och nr 107 av herr *C. I. Asplund* samt inom andra kammaren, nr 262 av herrar *C. J. Öberg* och *E. Molin* i Dombäcksmark, nr 263 av herr *K. Karlsson* i Mo, nr 264 av herr *J. Olofsson* i Digernäs, nr 267 av herr *E. A. Nilson* i Örebro och nr 271 av herr *F. V. Thorsson*.

I sina berörda motioner hade herr Magnusson samt herrar Öberg och Molin sammanstämmande hemställt, att riksdagen måtte — med avslag å Kungl. Maj:ts proposition i vad den avsåge byggande av banorna Forsmo—Hoting, Hällnäs—Lycksele och Umeå—Holmsund — besluta, dels att bygga en tvärbana Mellansel—Råsele för en beräknad anläggningkostnad av 8,800,000 kronor, dels ock att för år 1917 anvisa 1,000,000 kronor för påbörjande av arbetena å sagda tvärbana.

Likaledes hade herrar Asplund och Olofsson i Digernäs sammanstämmande hemställt, att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 142, i vad densamma avsåge anvisande å 1917 års stat av 1,000,000 kronor för påbörjande av tvärbanan Forsmo—Hoting, måtte för påbörjande av arbetena å bansträckan Porjus—Jokkmokk för år 1917 anvisa ett belopp av 1,000,000 kronor, att utgå av lånemedel.

Herr Karlsson i Mo hade i motionen nr 263 föreslagit, att riksdagen måtte för närvarande avslå Kungl. Maj:ts ovanberörda proposition, i vad den avsåge byggande av en bana Hoting—Forsmo (Västerås), samt hos Kungl. Maj:t anhålla om ytterligare utredning och förslag angående byggande av tvärbana Ulriksfors—Helgum (Långsele).

Vidare hade herr E. A. Nilson i Örebro i motionen nr 267 föreslagit, att riksdagen, i den mån Kungl. Maj:ts i proposition nr 142 gjorda framställning ansåges böra bifallas, måtte besluta, att härav föranledda kostnader skulle, helt eller delvis, bestridas av andra medel än lånemedel.

Slutligen hade herr Thorsson i motionen nr 271 föreslagit, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts framställning om beviljande av 31,580,000 kronor till fortsättande av inlandsbanan från Volgsjön till Gellivare ville för bifall till Kungl. Maj:ts hemställan om beviljande av 9,100,000 kronor till anläggande av en tvärbana Forsmo—Hoting, 4,600,000 kronor till anläggande av en tvärbana Hällnäs—Lycksele och 4,900,000 kronor till anläggande av en tvärbana Jörn—Avaviken, besluta att utöver de av Kungl. Maj:t föreslagna villkoren om kostnadsfri upplåtelse av mark m. m. skulle för berörda järnvägars anläggning följande bestämmelser och villkor iakttagas:

Ang. fortsät-
tande av
inlandsbanan
norr om Volgs-
sjön m. m.
(Forts.)

1) att järnvägarna redan från sin planläggning skulle inrättas för elektrisk drift;

2) att till förvärvande av för järnvägsdriften behöfelig kraftkälla, som ägdes av annan än staten, skulle landstinget bidraga med 25 procent av köpeskillingen;

3) att för ytterligare tillgodoseende av Norrlands trafikbehov skulle av den fastighetsvärdestegring, som uppstod genom järnvägar-
nas anläggning, till statsverket inbetalas 15 procent av den värdestegring, som uppkomme inom 10 kilometer, 10 procent inom området mellan 10 och 20 kilometer och 5 procent inom området mellan 20 och 30 kilometer från järnvägen; samt

4) att kostnaderna för nu berörda järnvägsbyggnader skulle in-
till minst 25 procent täckas genom skattemedel.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på anförda skäl hemställt.

I) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition i vad den avsåge fortsättande av inlandsbanan, och herrar Asplunds och Olofssons ovanberörda motioner samt med avslag dels å Kungl. Maj:ts proposition, i vad den rörde byggande av tvärbanor eller bibanor dels och å herr Thorssons motion i vad den anginge fortsättande av inlandsbanan, måtte

a) under förbehåll av att de i statsrådsprotokollet för civilärenden den 31 mars 1916 omförmälda villkor om kostnadsfri upplåtelse av mark m. m. iakttoges, besluta fortsättande av inlandsbanan från Volgsjön förbi Vilhelmina kyrkoby, Stensele, Sorsele, Jokkmokk och Porjus fram till Gällivare ävensom anläggande av bispår från lämplig punkt å bansträckan Volgsjön—Stensele till Malgomajsjön och anordnande därstädes av en mindre hamnplats, med rätt för Kungl. Maj:t att beträffande bandelarna mellan Volgsjön och Sorsele samt Jokkmokk och Porjus närmare förordna om banans sträckning;

b) för påbörjande av arbetena å bansträckan Volgsjön—Stensele jämte bispåret till Malgomajsjön m. m. för år 1917 anvisa ett belopp av 2,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 låta förskottsvis utav detta belopp av tillgängliga medel utanordna 1,000,000 kronor;

c) för komplettering av bandelen Gällivare—Porjus samt påbörjande av arbetena å bansträckan Porjus—Jokkmokk för år 1917 anvisa ett belopp av 1,000,000 kronor;

d) för påbörjande av arbetena å statsbanan Sveg—Hede för år 1917 anvisa ett belopp av 500,000 kronor;

II) att de av herrar Magnusson, Öberg och Molin samt Karlsson väckta motioner ävensom herr Thorssons motion i vad den avsåge byggande av tvärbanor finge anses besvarade med vad utskottet ovan anförd;

III) att riksdagen, i anledning av den av herr Nilson väckta motionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och i vilken omfattning andra statsinkomster än lånemedel borde komma till användande för statsbanebyggnaderna i Norrland, samt i samband med avgivande av

framställning till riksdagen angående ytterligare anslag för ifrågasvarande banbyggnader framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Ang. fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.
(Forts.)

Reservationer hade avgivits

1) av herr *F. V. Thorsson*, som beträffande mom. a, b och c under avdelning I yrkat avslag å utskottets hemställan; samt

2) av herrar *S. H. Kvarnzelius*, *C. G. Ekman* och *A. Wiklund*, vilka på grund af reservationen anförts och vad statsrådsprotokollet i övrigt innehölle ansett, att Kungl. Maj:ts förslag såvitt anginge anläggande av en tvärbana i Ångermanälvens och Fjällsjöälvens dalgångar från Forsmo till Hotings station å inlandsbanan och bibanan Hällnäs—Lycksele samt bibanan Umeå—Holmsund jämte förbindelsespår till blivande hamn utanför Holmsund bort af statsutskottet tillstyrkas. Då emellertid så icke skett, hade de velat uttala den förhoppningen att, med hänsyn till det trängande behovet, förslag om anläggande av nyssberörda tvärbana och bibanor måtte af Kungl. Maj:it ånyo framläggas vid nästkommande års riksdag.

Herr *Fahlén*: Herr greve och talman! Jag anhåller att få yttra några ord i anledning af förevarande utlåtande i den del, som berör anläggningen af föreslagna tvärbanan i Norrland.

En af dessa tvärbanan är, såsom herrarne utan tvivel ha funnit af handlingarna, tänkt att utgå från stambanan vid Forsmo uppefter Ångermanälven och Fjällsjöälven över Backe kyrkoby och handelsplats med anknytning å inlandsbanan vid Hotings station. Jag minnes mycket väl, hurusom jag för ungefär 16 år sedan hade tillfälle att öfvervara ett möte just i Backe, där invånare från kringliggande socknar hade samlats för att överlägga, huruvida icke möjligheter skulle finnas att få tidsenliga kommunikationer utefter det mäktiga, af mig nyss nämnda vattendraget. Det fanns vid det tillfället icke mer än en mening därom, att behovet af sådana moderna förbindelser var oavvisligt. Man hyste visserligen åtskilliga betänkligheter, när det gällde att utfinna medel, hur man skulle kunna åvägabringa en sådan förbindelse, men det var det enda, varpå hela frågan stannade. Att tänka sig en järnväg, åstadkommen på enskild bekostnad, var icke gärna möjligt i betraktande af de stora kostnader, som en sådan järnväg måste föranleda. Vidare lågo också åtskilliga svårigheter däruti, att för icke så långt tillbaka — det var i slutet af förra århundradet — hade inom länet med uppjudande af all energi och en avsevärd, högst oväntad offervillighet åstadkommits den enskilda järnvägen *Hernösand—Sollefteå*. Den hade lagt stora bördor icke allenast på landsting, kommuner och industrien i de nedre ådalarna utan också på de enskilda, varför det var otänkbart, att man nu skulle mäktat åstadkomma ytterligare dylika förbindelser. Det var kanske icke så lyckligt, ja det ser nästan ut, som om det hade varit ett felgrepp af länets invånare och myndigheter att då företaga sig denna storartade uppoffring att bygga en enskild järnväg på 102 kilometer. Åtminstone förefaller det så, om man får döma af uttalanaden i

Ang. fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.

(Forts.)

striden rörande tvärbanorna, som ägt rum i Norrland under jämförelsevis lång tid och i all synnerhet sedan den kungl. propositionen blivit framlagd.

Jag skulle emellertid ha uttryckt mig mycket illa, om jag bleve så förstädd, att det var då, för 16 år sedan, som första tanken på en järnvägsförbindelse utmed Ångermanälven blev bragt å bane. Det var visst icke förhållandet. Redan tidigare, redan omkring tio år tidigare hade en sådan tanke tagit sig ganska fast gestaltning, då tanke framkom på att åstadkomma en privat smalspårig bana från stambanan genom dessa orter. Men jag fäster uppmärksamheten därpå, att på den tiden voro inlandsbaneproblemet och inlandsbane-frågan icke aktuella. Då hade man icke tanke på att så fort som skett inlandsbanan skulle komma fram genom de öfre bygderna, och följaktligen saknade man tanke på att få omedelbar anslutning till den järnvägen. Det var emellertid flera svårigheter utom de omständigheter jag nyss tillåtit mig beröra, som då stodo hindrande.

För tio år sedan blev jag, såsom nog även herrarne varit utsatta för, av en tidning ombedd att göra ett uttalande rörande behovet och värdet av Norrlands kommunikationer. Jag gjorde då ett jämförelsevis omfattande uttalande, däri jag framhöll, att den viktigaste och första förutsättningen för Norrlands utveckling i den omfattning, som jag med min optimism väntade, var, att Norrland finge järnvägsförbindelser i de inre delarne. Jag yttrade mig då kanske så oförbehållsamt och optimistiskt, att många, kanske även norrlänningar, skakade på huvudet, men jag försäkrar, att jag i den stund som nu är, är färdig att vidhålla allt vad jag då sade. Jag skulle möjligen kunna justera mitt yttrande i någon liten mån i den riktningen, att den utveckling, som jag då satte i utsikt och för min personliga del åtminstone väntade, har icke allenast ägt rum under det gångna decenniet, utan den har vida överträffat förväntningarna.

Intresset för en tvärbana genom de av mig nämnda bygderna kunde aldrig hållas tillbaka eller slockna trots de svårigheter, som mötte förslaget. Det hölls vid liv alltjämt genom möten mellan orternas ombud under vederbörande landshövdingars ledning. Där tillsattes kommittéer, som fingo i uppdrag att medverka till realiserande av de uppkomna projekten, men först år 1911, då järnvägsstyrelsen avlätit sitt utlåtande, angående fortsättande av inlandsbanan från Ströms vattudal till Volgsjön, och sedan dåvarande departementschefen i den proposition, som, 1911 tror jag det var, framlades för riksdagen i detta ärende, uttalat att för ett fullständigt ordnande av Norrlands järnvägskommunikationer krävdes jämväl tvärbanor och ställt i utsikt, att i systemet skulle ingå åtminstone en tvärbana, den s. k. Lyckselebanan, först då ansåg man, att tiden började mogna, för att man skulle kunna vänta infriandet av sina förhoppningar. Då väcktes stora förväntningar i hela Norrland. Då såg man, att möjligheterna till en ny och rik utveckling började randas. Då tänkte man sig, att den dagen ej skulle vara så synnerligen långt avlägsen, då genom Kungl. Maj:ts försorg tvärbanor skulle komma att leda upp efter de stora och mäktiga

vattendragen, där bosättningen av ålder ägt rum och efter vilka befolkningen av gammalt hade haft sina förbindelseleder. De kommitterade, varom jag nyss talade, kunde också under 1912 års riksdag till Konungen ingiva en underdånig framställning om åtgärder från statsmakternas sida för åstadkommande av en järnvägsförbindelse utefter Ångermanälvens och Fjällsjöälvens vattendrag. Denna ansökning var beledsagad av en utredning, verkställd av en sakkunnig och tekniskt förfaren person, en kapten vid väg- och vattenbyggnadskåren. Den var vidare åtföljd av trafikberäkningar, uppgjorda likaledes av en kapten vid väg- och vattenbyggnadskåren och i trafiktekniska frågor förfaren man. Det hälsades med mycket stor glädje och tillfredsställelse, när Kungl. Maj:t omedelbart hänvisade denna framställning liksom andra framställningar i enahanda syfte till en särskild utredning. Det är resultatet av denna utredning, som nu föreligger av herr Norrman och som givetvis legat till grund för icke allenast järnvägsstyrelsens yttrande i denna fråga, utan jämväl för Kungl. Maj:ts nu föreliggande proposition.

Jag har tillåtit mig nämna detta för att därmed ådagalägga, hurusom behovet utav järnvägsförbindelser i det inre Norrland icke härrör sig från i går eller från i förgår, utan hurusom tanken på dess tillfredsställande är en gammal tanke, som snart räknar sina 30—40 år och kanske litet till. Jag har ej heller gjort detta uttalande för att särskilt polemisera mot någon annan tvärbanesträckning eller särskilt tala för denna sträckning, utan endast och allenast för att belysa det rent historiska sammanhanget, som kanske kan vara nödvändigt för att rätt bedöma och besluta i denna fråga. Numera är det väl så, att de allra flesta eller åtminstone flertalet, icke allenast i Norrland utan även utanför Norrland, erkänna behovet av dylika kommunikationsleder i Norrland, för såvitt man skall kunna hoppas på en rik framtid och stor utveckling för den landsdelen. Det framgår också av alla handlingar, som ligga framför oss, men jag vågar också inlägga en sådan mening i utskottets utlåtande, ty en motsatt uppfattning kan man i varje fall icke utläsa ur demsamma.

Jag hade tillfälle för ett par år sedan, att här i riksdagen framhålla, hurusom jag anser, att den enda ovillkorliga förutsättningen för Norrlands utveckling är ett väl och systematiskt genomfört tvärbanenät. Det är det enda, som kan ligga till grund för en vidare utveckling av hela landsdelen, såväl om man tänker på jordbruket och industrien, inom vilket område ofantligt mycket återstår att göra, som om man tänker på andra näringar. Ett intresse, som riksdagen alldeles särskilt omhägnar, är ju Norrlands kolonisation. Det är en fråga, som ofta är uppe på dagordningen, och som sammanhänger med spörsmålet om åtgärder till förhindrande av emigrationen. Ja, det finnes enligt min uppfattning beträffande Norrland icke något annat medel att förhindra emigrationen än att skapa kommunikationer där. Emigrationen i Norrland är av tvåfaldig art, dels en emigration i mera egentlig bemärkelse, som går till främmande land, förnämligast Amerika, dels ock den emigration, som går ut till stä-

Ang. fortsät-
tande av
inlandsbanan
norr om Volg-
sjön m. m.

(Forts.)

Ang. fortsät-
tande av
inlandsbanan
norr om Volg-
sjön m. m.
(Forts.)

derna, stadslikande samhällen och centralt belägna platser vid järnvägar, och denna är kanske för Norrlands kolonisation och övriga utveckling lika eller åtminstone nästan lika viktig. Det är alldeles säkert, att i den mån som förbindelseleder mellan dessa stora och i mångt och mycket okoloniserade orter skapas, skall icke allenast emigrationen kunna hejdas, vare sig man tänker på det ena eller andra slaget, utan man skall också få bevittna en immigration, som kanske blir av ofantligt stor betydelse och kanske är behöflig för att nå det mål, man eftertraktar.

Jag sade, att frågan om kommunikationer i Norrland är icke ny. Nej, den är så gammal, att redan 1863, enligt vad jag kunnat inhämta av riksdagsprotokollen, vidrördes detta spörsmål, och vad riksdagsprotokollen i detta avseende innehålla är så intressant, att jag skall tillåta mig att uppläsa några rader av vad en ledamot av bondeståndet yttrade vid 1863 års riksdag. Det var då föreslaget, att riksdagen skulle bevilja ett anslag på 100,000 kronor till anläggande av en väg i Lappmarken. Då sade en av bondeståndets ledamöter följande: »Nu förekommer det, vad för var och en, som känner orten, är en fullkomlig visshet och vilket för den med orten icke bekante kartan vitsordar, eller att alla strömmar och floddalar i Norrland gå i riktning, icke från väster till öster utan från nordväst till sydost. All rörelse, allt handelsliv följa i de norra orterna floddalarna, ty dessa äro landets pulsådorr, och fasta sammanbindningsvägar de särskilda ådalarna emellan äro av högsta behovet påkallade för att likasom mångdubbla rörelsen, så står det dock som en fullkomlig visshet fast, att alla vägar, som avse att förena det inre landet med kusten, måste åtfölja floddalarna eller åtminstone gå parallellt med dessas sträckning, emedan rörelsen i annat fall gives en falsk riktning, som i längden skall på densamma inverka förkvävande om icke tillintetgöras densamma.» Det är ju i mångt och mycket samma synpunkter, som upprepade gånger uttalats såsom stöd för dessa tvärbaneanläggningar.

Det var en annan av bondeståndets ledamöter, och icke den allra minste — han var för övrigt från Västernorrlands län och hette Per Östman — som vid samma riksdag, i anledning av att ett anslag var begärt för en kanalisering i Lule älv, yttrade följande:

»Man talar ofta om nyttan att bevilja anslag till befordrande av industriella företag; här är just fråga om ett dylikt vinstgivande företag, som skulle medföra stora fördelar ej allenast för orten utan även för hela riket, ty i dessa trakter finnas stora odlingslägenheter, som nu ligga obegagnade, men som blott behöva kommunikationsledningar för att i vidsträcktare omfattning göras fruktbarande. — — Enligt min åsikt kan man icke gärna bevilja nog stora anslag till dylika företag.»

Det vill nästan synas som om vidsyntheten och även sammanhållningen mellan representanterna och invånarna i Norrland på den tiden för cirka 60 år sedan var något bättre än vad den tycks vara för det närvarande.

Utskottet har emellertid icke ansett sig kunna tillstyrka Kungl.

Maj:ts proposition, och utskottet anför härför huvudsakligen såsom skäl, att tiden varit för knapp för utskottet att kunna fullständigt sätta sig in i och bedöma ifrågavarande spörsmål och särskilt, för att kunna avgöra, huru många tvärbanor som borde byggas och vilken sträckning de borde ha. Det är ju klart, att det skäl, som här av utskottet åberopats, nämligen bristande tid, icke kan göras till föremål för någon gensaga, men då utskottet i sitt utlåtande antyder, att någon förnyad omprövning eventuellt skulle kunna tänkas erforderlig, då tvingas jag att häremot yttra en rakt motsatt mening. Jag tror, att knappast någonsin eller åtminstone icke ofta har en utredning — denna utredning har pågått under åtminstone tre år — varit så fullständig, så noggrann och så byggd på fullständigt förutsättningslösa utgångspunkter som den nu föreliggande. Vad skulle det då tjäna till att verkställa en ny utredning? Till ingenting annat än att fördröja, ja, kanske förstöra den icke allenast för Norrland utan för hela Sveriges rike viktiga frågan. Det är väl ingen som tror, att om man anordnar en ny undersökning, helt eller partiellt, man icke skall kunna komma till ett annat resultat. Nej, förvisso icke! Och om man sedan gör en ny undersökning och prövar det resultat, vartill denna kommit, är det möjligt, att denna undersökning i sin tur kommer till annat resultat o. s. v. in infinitum. Det är ju vidare uppenbart, att en undersökning på detta område i viss mån måste grundas på rent hypotetiska förutsättningar. I det fallet skiljer sig icke den ena undersökningen angående järnvägar från den andra, och icke lär man kunna tänka sig annat än att åtskilliga anmärkningar med större eller mindre fog kunna göras mot en sådan undersökning, när det som här gäller att skapa järnvägar på ett område, som sträcker sig över kanske 60, 70 längdmil och över en areal, som uppgår kanske till sex, sju, åttahundra kvadratmil. Då är det ju uppenbart, att olika meningar skola göra sig gällande, isynnerhet om man, såsom ofta är fallet då det är fråga om järnvägar, företrädesvis vill anlägga lokala synpunkter och tillgodose lokala intressen. Här har ju emellertid anmärkts mot undersökningen, att den icke varit förutsättningslös. »Förrättningsmannen har icke varit objektiv, han har utgått från felaktiga förutsättningar, och därför har resultatet blivit felaktigt, ja, man har rent av sagt att förvaltningen skett non fine ira et studio o. s. v., o. s. v. Men såvitt jag kan finna, ha sannerligen dessa påståenden icke beståtts med någon motivering, som kan anses tillfredsställande och övertygande. Det har helt enkelt stannat vid endast lösa påståenden.

Det kungliga förslag, som nu föreligger, det är, mina herrar, ett storslaget och vidsynt förslag, det är åtminstone enligt min uppfattning jämväl i detaljerna mycket välgrundat. Jag vågar påstå, och jag säger det just för att få detta uttalande till protokollet antecknat, att jag är övertygad om att något bättre förslag icke kan ävägabrinnas. När detta förslag framkom, väckte det också som jag tidigare sagt stora förväntningar och förhoppningar i våra ådalar över de tre nordligaste länen, och det måste vara med synnerligt vemod, som man nu finner, att detta förslag icke kan genomföras. Den dag, då det

Ang. fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.
(Forts.)

Ang. fortsät-
tande av
inlandsbanan
norr om Voig-
sjön m. m.
(Forts.)

kom fram på riksdagens bord, betecknar i alla fall ett blad i Norrlands utvecklingshistoria, som kanske skall räknas bland de allra viktigaste och förnämligaste. Jag tillåter mig uttala den förhoppningen, att när riksdagen i dag kommer att besluta i enlighet med utskottets förslag ifråga om dessa tvärbanor, detta beslut icke skall orsaka, att den för Norrland så viktiga frågan om tvärbanors inrättande kommer att väsentligt undanskjutas, undanskjutas till en oviss framtid med därav härflytande ganska allvarliga konsekvenser och med därav härflytande tvister mellan de olika lokala intressena på olika orter. Det lär väl vara ganska uppenbart, att på detta område, som vi se här på kartan, icke tre linjer äro de enda, som kunna vara tänkbara, om man skall betrakta frågan från ortssynpunkt. Här finnes ju rum för tusen olika linjer. Skall man kasta denna fråga ut i en sådan strid, då fruktar jag, att det skall dröja mycket länge, innan någon tvärbana kommer till stånd i Norrland. Jag vill uttala den förhoppningen, att redan till nästa riksdag Kungl. Maj:t skall framlägga sitt förslag i tvärbanefrågan oförändrat sådant det nu föreligger och att riksdagen då jämväl skall få tillfälle att giva sin anslutning till det kungliga förslaget, vilket ett oblikt öde förhindrat att få bli verklighet i dag; och det är under en sådan förhoppning, herr greve och talman, och allenast under denna förhoppning, som jag härmed anhåller att få avsluta mitt anförande utan att göra något yrkande.

Häri instämde herr *Sandler*.

Herr Holm: Herr greve och talman! Vid behandlingen av nu förevarande kungliga proposition ber jag att med några ord få uttala min anslutning till den av ledamoten i andra kammaren, herr Karlsson i Mo, i anledning av den kungliga propositionen avgivna motion, vilken utmynnar i den hemställan, att riksdagen måtte för närvarande avslå Kungl. Maj:ts ovanberörda proposition i vad den avser byggande av en bana Hoting—Forsmo (Västerås), samt hos Kungl. Maj:t anhålla om ytterligare utredning och förslag angående byggande av tvärbanor Ulriksfors—Helgum (Långsele). I likhet med nämnda motionär anser även jag, att det särskilt är utvecklingsmöjligheterna inom denna senare bansträckas trafikområde, som vid de gjorda undersökningarna icke vunnit tillräckligt beaktande, detta såväl i avseende å sträckan mellan stambanan och inlandsbanan, som framför allt beträffande den trafik, som skulle tillföras tvärbanan från trakterna vid Ströms vattudal. Vid denna farleds nedre del förekomma milsvida, för odling synnerligen godartade såväl myrar som även fastmarker. Statens lantbruksingenjör, G. Ytterberg, säger härom i sitt vid såväl förutnämnda motion som vid aktuarien Norrmans utredning fogade yttrande bl. a. följande: »Jordens naturliga beskaffenhet är således den tänkbarast möjligt goda. Jag vågar på grund av erfarenhet från min verksamhet inom nästan alla Sveriges län påstå, att ingenstädes i vårt land finnas så godartade och odlingsvärda myrmarker som inom

Ström och angränsande socknar, ej ens i Gottlands, där hittills ansetts att våra bästa myrmarker äro belägna.» Vidare säger ingenjör Ytterberg, att under de senaste tio åren myrodlingar inom orten verkstälts till en areal av 500 hektar, och att avdikningar för närvarande pågå till en dikeslängd av 41 mil, varigenom cirka 5,000 hektar myrar torrläggas för att så småningom uppodlas. Härav följer givetvis en betydande export från trakten av hö och mejeriprodukter samt slaktdjur och en stor import av konstgödselmedel. Sedan långt tillbaka har en ej så ringa utförsel av hö skett från trakterna vid Ströms vattudal till angränsande socknar i Angermanland och Västerbotten, och under vintern år 1915 utfördes från Ströms socken 1,370 ton hö, därav största delen till Norrbotten. Däremot har veterligen några höleveranser i omvänd riktning icke förekommit. Allt detta talar ju för att de naturliga betingelserna för det norrländska lantbrukets huvudproduktion, eller foder, måste få anses bättre inom norra Jämtland än inom de angränsande länen. Vikten av att inom eget land kunna producera livsfrönödenheter av ena eller andra slaget framträder ju särskilt starkt i våra dagar och då torde även kommunikationsmedlen böra inrikta sig på att tillgodose de trakter, där lantbruket har de bästa förutsättningarna.

Beträffande utvecklingsmöjligheter i övrigt synes det vara påtagligt att Ströms vattudal, som till en längd av inemot 15 mil trafikeras av ångbåtar, till ett antal av 7 stycken, erbjuder en trafikall, som, såvitt möjligt bör stå i genaste förbindelse med kusten. Före tillkomsten av mellanriksbanan Bräcke—Trondhjem gingo också handelsförbindelserna i stor utsträckning ned efter Faxälven till Sollefteå. I stället för att man nu i en hel del fall nödgas vända sig till Trondhjem skulle en gen järnvägsförbindelse med kusten göra, att handelsförbindelserna i mycket ginge tillbaka i de gamla spåren.

Vad industrien vid Ströms vattudal angår, så torde utom annat vara att anföra, att en trämassfabrik är under anläggning däruppe. Den har inom orten omfattats med så livligt intresse, att ungefär hälften av anläggningskapitalet tillskjutits av ett mycket stort antal hemmansägare. Visserligen är fabriken kalkylerad med export av tillverkningen och import av frönödenheterna till stor del över Trondhjem, men givetvis skulle, om en gen järnvägsförbindelse med kusten erhöles, denna trafik i stor omfattning komma att gå över svenska hamnar. Järnvägsekonomiskt sett kan det möjligen för staten vara egalt, om denna trafik går efter inlandsbanan eller å en bana till kusten, men för nämnda spirande industri äro mångsidiga och billiga kommunikationer av största betydelse.

Med vad jag nu har sagt, vill jag icke förringa de utvecklingsmöjligheter, som förefinnas efter en bana Forsmo—Hoting. Jag endast önskar, att de båda bansträckningarna bliva i undersökningshänseende mera jämnställda. Då nu tvenne parallell-

*Ang. fortsät-
tande av
inlandsbanan
norr om Volg-
sjön m. m.
(Forts.)*

Ang. fortsät-
tande av
inlandsbanan
norr om Volg-
sjön m. m.
(Forts.)

banor, en i vardera ådalen, ej inom överskådlig tid torde kunna komma till utförande, tillåter jag mig uttrycka den förhoppningen, att Kungl. Maj:t skall vid den förnyade omprövning, som utskottet ifrågasätter, kunna utfinna någon kombination, som bättre än nu föreliggande förslag tillgodoser de båda ådalar- nas intressen. För min ringa del dristar jag mig hålla före, att frågan skulle kunna lösas på sådant sätt, att tvärbanan byggdes antingen från Långsele eller Forsmo till Ramsele och vidare därifrån till Ulriksfors samt att från Ramsele en grenbana anlades till Långvattnet respektive Fjällsjö. Härmed vore i förra fallet en mera omfattande genomgångstrafik tillgodosedd och i senare fallet även ortsintressena i Junsele, Fjällsjö och Bodums socknar förhållandevis väl betjänade.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra.

Herr Norman: Då kammarens tid är hårt upptagen, skall jag icke taga den i anspråk för något längre anförande utan endast förklara min fulla anslutning till de synpunkter, som i frågan blivit framförda av den ärade representanten på Väster- norrlandsbänken. Jag skall endast be att få tillägga, att jag måste beklaga, att bibanefrågorna undanskjutits såsom utav utskottets utlåtande synes på obestämd tid. Det är klart, att under denna tid komma lokalintressena att få fria tyglar. Lidel- serna komma, så att säga, att släppas lösa, och den ena agiterar för den och den andra för en annan sträckning. Kungl. Maj:t får en hel hop petitioner, krav på utredningar, och det blir fram- ställningar och uppvaktningar, som jag befärad komma att bringa frågan i ett kaos, som måhända fördröjer den i många år. Jag vill dock hoppas, att så icke skall ske, och jag skulle vilja vädja till de ärade ledamöterna i denna kammare, att då, såsom jag livligt hoppas, Kungl. Maj:ts förslag nästa år återkommer i oförändrat skick, kammarens ledamöter ville behjarta det stora behovet av kommunikationer i Norrland och att kommunikatio- ner äro ett grundvillkor för all utveckling i denna landsdel.

Jag skulle under andra förhållanden ha utan tvekan yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag, men sådan situationen nu är skall jag, herr greve och talman, be att få inskränka mig till att på det kraftigaste understryka de förhoppningar, som tagit sig uttryck i herr Kvarnzelius' m. fl. reservation.

Greve Lagerbjelke: Herr greve och talman, mina her- rar! För min del har jag intet att erinra mot vad utskottet hem- ställt vare sig i den nu behandlade eller övriga punkter i detta betänkande. Jag vill dock tillåta mig att något skärskåda, vad ut- skottets förslag jämte en del andra föreliggande förhållanden innebära ur synpunkten av statens lånebehov.

Utskottet yttrar på sid. 5: »Av de upprättade sammanställ- ningarna torde tydligt framgå, att man för en avsevärd tid fram-

åt måste räkna med högst betydande anslagskrav för produktiva ändamål.»

Ja, detta är så mycket riktigare, som dessa sammanställningar synas mig innehålla väl låga siffror. Utskottet har uppgjort tre tabeller angående utgifter för kapitalökning, samtliga avseende statens produktiva fonder för år 1917. Första tabellen berör årligen återkommande anslag, den andra utgifter, beträffande vilka fortsättningsanslag ej äskats eller kunna beräknas, och den tredje utgifter, beträffande vilka fortsättningsanslag å följande års riksstater äskats eller beräknats.

Beträffande *den första tabellen* har jag intet annat att framhålla, än att av den upptagna slutsiffran, 33,232,800 kronor, skall enligt Kungl. Maj:ts beräkning av skattemedel utgå 6,400,000 kronor och alltså av lånemedel 26,832,800 kronor.

Den andra tabellen upptager, som ovan nämnts, utgifter, beträffande vilka fortsättningsanslag ej äskats eller kunna beräknas. Jag vågar dock påstå, att, vad angår en del av dessa poster, fortsättningsanslag med visshet komma att krävas, ävensom kunna beräknas. Under den andra punkten, statens järnvägar, är uppfört till »förändringar vid centralstationen i Stockholm m. m.» ett belopp av 1,409,900 kronor. Därvid är dock att räkna med en ytterligare utgift av 950,000 kronor. »För kompletteringar å Mora—Vänerns järnväg» står uppfört ett belopp av 630,000 kronor. Ytterligare kompletteringsarbeten komma dock efter uppgjorda beräkningar, att kräva lägst 3,650,000, och högst 6,120,000 kronor, vartill antagligen komma ett par miljoner för inlösen av bibanor. Beträffande statens vattenfallsverk och den upptagna posten å 300,000 kronor för »ny farled mellan Vänersborg och Göteborg» tillkomma en del kompletteringsanslag. Likaså kunna, vad angår tobaksmonopolet, ytterligare kostnader förväntas.

Än större erinringar har jag emellertid att framställa beträffande de i *den tredje tabellen* upptagna fortsättningsanslagen. Jag vill därvid först framhålla, att en del poster äro minimisiffror; så är fallet i fråga om postverket, med anslaget »nybyggnad i Göteborg» 2,300,000 kronor och, i fråga om statens järnvägar, med anslaget »ombyggnad av Malmö statsbangård» 2,966,000 kronor. Vidare äro åtskilliga poster endast delar av ett större helt, där med visshet påföljande anslagskrav måste beräknas, även om jag vill medgiva att uppställningen är gjord sådan, att uteslutandet ur tabellen kanske kan försvaras. Jag vill i sådant avseende framhålla, att beträffande statens järnvägar och »dubbelspår Aneby—Sandsjö», vilket är upptaget med ett fortsättningsanslag av 3,602,700 kronor, med visshet kan beräknas ett ytterligare anslag av 4,948,300 kronor. Vad angår statens vattenfallsverk läser »Södertälje kanals ombyggnad» komma att medföra ett anslag av 872,000 kronor för upprensning av åtskilliga farleder i Mälaren. Anslaget till »Utbyggnad av Porjus kraftstation» torde böra ökas med 925,000 kronor för anordningar vid kraftstationen för en blivande elektrifiering av ba-

Ang. fortsät-
tande av
inlandsbanan
norr om Volg-
sjön m. m.
(Forts.)

Ang. fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.
(Forts.)

nan Kiruna—Svartön. Västerås ångkraftstation kommer att medföra en ökad utgift av 300,000 kronor. Dessa poster skulle tillsammans medföra en ökning av 7,045,300 kronor.

Även lärer med visshet vara att räkna med anslagen för tvärbanor i Norrland, beräknade till 26,350,000 kronor. Man kan slutligen på grund av förhållandenas natur och statsutskottets välvilliga motivering räkna på en utgift av 15,530,000 kronor för elektrifiering av järnvägslinjen Kiruna—Svartön. Av dessa beräkningar framgår en sammanlagd ökning av 48,925,300 kronor. Slutsiffran för tabellens fortsättningsanslag bliver då, icke såsom statsutskottet angiver, 61,507,000, utan i stället 110,433,200 kronor.

Av detta belopp kan, såvitt jag förstår, endast en försvinnande liten procent komma att utgå av skattemedel. Man måste således hålla sig till lånemedel. Jag vill dock icke i detta sammanhang förbise, att utskottet å sidan 9 hemställer om »utredning huruvida och i vilken omfattning andra statsinkomster än lånemedel böra komma till användande för statsbanebyggnaderna i Norrland.» Men härav lärer väl icke vara alltför mycket att vänta.

Av utskottets föreliggande utlåtande, kompletterat med vad jag nu yttrat, synes mig i all huvudsak bekräftas riktigheten av de beräkningar, som jag gjort angående statens lånebehov i en av mig vid denna riksdag väckt motion nr 121 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvaltningen av pensionsförsäkringsfonden. Enligt dessa beräkningar skulle bl. a. för åren 1918 till och med 1923 erfordras lånemedel för vissa produktiva ändamål till ett belopp av minst 300 miljoner kronor, således per år 50 miljoner kronor. I detta belopp ingå dock icke några beräknade kostnader för elektrifieringen av statsbanorna (utom för banan Kiruna—Svartön) icke heller för utvecklingen av landets inre vattenvägar, i vilket senare avseende beslut om utredning nyligen fattats av riksdagen. Några ytterligare utgifter av lånemedel för tobaksmonopolets genomförande hava icke där beräknats; icke heller finns någon marginal för oförutsedda behov. Huru väl en sådan marginal behövs, visas bäst i en vid tiden för min motion inkommen kungl. proposition angående utredning om förbättrade sjöfartsförbindelser med England. Statsutskottets tillstyrkande utlåtande i denna fråga har nyss fördragits, och beslut har fattats av kammaren i enlighet med utskottets hemställan. Utskottets motivering inskränker sig till hela fem rader. Det är anmärkningsvärt, att varken i utskottets motivering eller i den kungliga propositionen är gjord någon som helst beräkning av de kostnader, som anordningen av nämnda förbättrade sjöfartsförbindelser skulle medföra. Jag har emellertid sökt komma till ett resultat därvidlag och kan icke komma till en mindre kostnad än lägst 40 miljoner kronor. I de föreliggande handlingarna går nämligen som en röd tråd att, för ändamålet vinnande, en daglig ångfärjeförbindelse mellan Sve-

rige och England bör komma till stånd. I den kungliga propositionen åberopas ett tryckt uttalande av kommerskollegium i frågan. Går man till sidan 20 i detta, finner man, att, enligt kommerskollegii beräkningar erfordras minst fyra färjor i trafik och en i reserv, vilka var och en beräknas kosta 8,700,000 kronor. Härtill komma kostnader för färjehamnar, broklaffar och bangårdsanläggningar. Kommerskollegium tillägger att, »det icke torde komma i fråga, att den engelska staten skulle vilja medverka till företaget, då ju någon statlig kommunikationsdrift icke hittills under normala förhållanden ägt rum i England — liksom det är att antaga, att inkomsterna, åtminstone ett antal år, komma att understiga utgifterna till och med ganska avsevärt.» Dessa förhållanden synas mig hava bort bringas till riksdagens kännedom i motiveringen till den kungliga propositionen eller statsutskottets utlåtande.

För alla dessa utgifter för produktiva ändamål, vilka jag hittills berört, torde det komma att i allt väsentligt behövas lånemedel. Men det är ingalunda uteslutet, att riksdagen kommer att gå vidare på lånevägen i så måtto, att den använder lånemedel för hittills icke tillgodosedda ändamål, bland annat för postverkets och statsdomänernas behov.

Jag tilltror mig ingalunda att göra någon tillförlitlig beräkning angående de miljoner, som under de av mig berörda åren 1918—1923 komma att ytterligare behövas förutom de av mig beräknade årliga 50 miljonerna. I motiveringen för en nyligen beslutad utredning angående de inre vattenvägarna i riket anfördes att kostnaderna för denna utredning torde komma att överskrida det och det beloppet. Ex analogia vill jag här säga, att det årliga lånebeloppet för de här av mig ytterligare berörda ändamålen nog komma att med säkerhet överskrida 10—20 miljoner kronor om året.

Den upplåning, som jag nu har vidrört, är avsedd för produktiva ändamål, vilket jag här med tillfredsställelse får konstatera, även om en del av dessa ingalunda kunna sägas vara i egentlig mening produktiva. De belopp, som det här rör sig om, äro emellertid så stora, att de ur flera synpunkter måste mana till betänksamhet. Jag vill bland annat framhålla fastighetskreditens betänkliga läge. Även måste till följd av konkurrensen på lånemarknaden en höjning i räntorna bliva följden. Jag vill dock här icke uppehålla mig vid detta utan endast vid möjligheten eller rättare sagt svårigheten för staten att verkställa erforderlig upplåning. Man får härvidlag enligt mitt förmenande utgå ifrån att under lång tid framåt endast den inhemska lånemarknaden är att tillgå. Från denna har sedan hösten 1914 för statsändamål tagits i anspråk över 221 miljoner kronor. Att denna forcerade upplåning även medför avsevärt ökade räntebelopp är alldeles uppenbart. Jag vill i detta avseende erinra om att i Kungl. Maj:ts statsverksproposition till årets riksdag beräknas räntorna på statsskulden uppgå till

Ang. fortsättande av inlandsbanan norr om Voigsjön m. m.
(Forts.)

Ang. fortsät-
tande av
inlandsbanan
norr om Volg-
sjön m. m.

(Forts.)

35,961,000 kronor. Vi hava nu icke kommit längre än till maj månad; och beräknas då i den kungliga propositionen nr 239 till räntor i statskulden ett belopp av 40,482,000 kronor. Alltså på denna korta tid en höjning av 4,521,000 kronor.

Att det låtit sig göra att på den inhemska lånemarknaden upptaga ett så stort belopp som tillsammans över 221 miljoner visar efter min mening ingalunda, att man kan hålla på i framtiden på samma sätt. Tvärtom måste svårigheter uppstå. Dessa svårigheter synas mig allmänt underskattas såväl av Kungl. Maj:t som inom riksdagen. Jag vill i förra avseendet erinra angående omfånget av de utav Kungl. Maj:t vid denna riksdag väckta förslag om anslag till produktiva ändamål, vilka jämväl i föreliggande statsutskotts utlåtande delvis avstyrkts. I senare avseendet vill jag erinra om en passus i motiveringen till en av icke mindre än 72 riksdagsmän vid denna riksdag i båda kamrarna väckt motion om Kapellskärsbanan. Där förekommer i motiveringen bland annat följande: kostnaderna böra kunna begränsas till 12 miljoner kronor, och vidare det synes »vara antagligt, att statsverket skall kunna påräkna att utan svårighet och på kort tid, erhålla fullteknat ett för ifrågavarande ändamål upplagt inhemskt lån».

För min del kan jag icke dela denna ljusa uppfattning om lånemarknaden. Svårigheter kunna utan tvivel uppstå, även om de belopp, som skola upplånas, icke uppgå till alltför många miljoner. På grund av vad jag nu anfört, synes det mig, herr greve och talman, vara alldeles nödvändigt att, där så låter sig göra, åtgärder vidtagas från statens sida för att i möjlig mån betrygga statens upplåning. Jag har ansett min plikt kräva att uttala detta särskilt med avseende å riksdagens förestående behandling av Kungl. Maj:ts proposition angående förvaltningen av pensionsförsäkringsfonden.

Herr Lagerkvist: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att i all korthet få uttala den tillfredsställelse, som jag dock trots allt erfar över det resultat, vartill statsutskottet har kommit vid behandlingen av denna stora norrländska järnvägsfråga. Det är dock en stor tanke, som här tar gestalt allt fastare till fromma för såväl hela vårt land som, och i särskild grad, Norrland. Och det är då otillbörligt, om man icke erkänner, att vad som nu föreligger är stort och rättvist tillmötesgående mot av oss norrlänningar framställda krav på förbättrade kommunikationer.

Säkerligen har överallt i de norrländska bygderna med stor glädje mottagits budskapet först om denna proposition; men jag tror också, att även denna avkortade del därav skall mottagas med tillfredsställelse. Och detta på grund därav att jag anser det vara en ofrånkomlig konsekvens, att efter den stora inlandsbanans byggande även bibanor snart nog måste komma

till stånd och mera direkt vara till nytta för de olika orternas befolkning.

*Ang. fortsät-
tande av
inlandsbanan
norr om Volg-
sjön m. m.
(Forts.)*

Några reservanter i utskottet hava också framhållit betydelsen av en tvärbana och en del bibanor. De hava framhållit Forsmo—Hotingbanans stora betydelse ävensom nödvändigheten av att banan från Hällnäs till Lycksele samt en förbindelse mellan Umeå—Holmsund snarast möjligt må komma till stånd. De hava uttalat den förhoppningen, att förslag därom må framläggas till nästkommande riksdag. Jag ber då att få fästa herrarnas uppmärksamhet på den längst i norr gående bibana, som fanns upptagen i Kungl. Maj:ts förslag, bibanan Jörn—Avaviken. Det synes mig icke vara för mycket begärt, om jag uttalar den förhoppningen, att även förslag angående den banans byggande må föreläggas nästkommande riksdag. Såsom av här uppsatta järnvägskarta synes, är denna bibana den ena förbindelsen mellan inlandsbanan och stambanan på en sträcka av 50—60 mil ända upp till Gällivare. Det torde därför vara helt naturligt och nödvändigt att även förslag till denna banas byggande kommer så snart som möjligt.

Jag vill icke framdraga några siffror över de rika utvecklingsmöjligheter, som förefinnas även i dessa trakter längre norrut. Jag tror dock, jag är förvissad, att jag ej uttalar några överord, då jag säger detta, att framtiden skall i rikaste mått bekräfta vad av oss norrlänningar så många gånger framhållits om de rika möjligheter, som där förefinnas, möjligheter som komma hela vårt land till godo, när de blivit fullt utnyttjade.

Jag vill än en gång här uttala den förhoppningen, att till kommande riksdag förslag om samtliga dessa linjer må framläggas. I likhet med herr Fahlén är jag övertygad därom, att den utredning, som nu har företagits, är uttömmande och saklig, och jag är förvissad om, att en förnyad undersökning med största sannolikhet skall komma till liknande resultat.

Jag vill därför, herr talman, sluta med att instämma i reservanternas uttalande om att förslag om de av dem framhållna banorna må framläggas till kommande riksdag jämte den av mig nu förordade tvärbanan Jörn—Avaviken.

Herr Magnusson, Gerhard: Herr talman! Då jag ju har varit motionär i denna fråga, torde det kanske tillhöra mig att vid detta tillfälle också yttra mig något i densamma. För dem, som icke äro på orten boende, såsom det står i lagen i fråga om jurymän, eller som icke på grund av alldeles särskilda möjligheter haft tillfälle att på ort och plats närmare sätta sig in i förhållandena, i ortens terräng och utvecklingsmöjligheter i alla avseenden, för dem finns det, när till behandling förekommer en sådan här stor järnvägsfråga, icke någon annan möjlighet att sätta sig in i densamma än att läsa de utredningar som föreligga och annat material, som kommer fram från olika håll till belysning

Ang. fortsät-
tande av
inlandsbanan
norr om Volg-
sjön m. m.
(Forts.)

av frågan. På det sättet har flertalet av riksdagsmännen såväl i denna kammare som i medkammaren naturligtvis fått taga saken; man har fått läsa sig igenom handlingarna i ärendet och försökt att pröva efter det material, som föreligger. På det sättet har också jag fått taga denna sak, och jag var viss om, när jag väckte min motion, att åtminstone icke det förhållandet, att jag icke bodde på orten, skulle utgöra hinder för mig att framkomma med densamma.

Emellertid får jag säga, att enligt min mening är icke den utredning, som här föreligger, så förutsättningslös, som herr Fahlén framhöll i sitt anförande. För min del har jag verkligen läst igenom den utredningen och funnit den synnerligen intressant. Jag är övertygad om att de faktiska betingelser, som äro omtalade där, också äro fullt riktiga. Men jag är lika övertygad om att de slutledningar, vartill utredningsmannen i detta fall kommit, icke äro fullt förutsättningslösa. Det förefaller mig, som om han i den utredningen skulle hava utgått ifrån att det vore ett besvärande faktum, i händelse man stannade vid en tvärbanesträckning, som icke tillgodosåge någon av residensstäderna, utan att det därför skulle vara ett synnerligen bra resultat, om man åtminstone icke genom att förorda eller gynna något annat intresse förbige dessa residensstäder.

Det finns också något annat, som för en opartisk bedömare av denna utredning träder fram, och det är att det förefaller som om utgångspunkten för utredaren skulle hava varit att först och främst borde Lyckselebanan byggas och därefter eventuellt andra. Nu synes det mig emellertid ganska naturligt, att den som icke direkt kan företräda ortens intresse måste resonera på detta sätt: Om svenska staten skall lägga ned betydliga kapitalmängder för att tillgodose Norrlands behov av kommunikationsmedel, så borde väl en utredning ändå i alla fall icke alldeles givet behöva lämna det resultat, att när man börjar tillgodose dessa behov man av tre i sig självt kanske jämsides lika goda förslag till tvärbanor ovillkorligen skall bygga två med densamma. Jag har utgått ifrån, att om man av tre goda förslag kan taga ett, det mellersta, är detta ock en väg att gå, i synnerhet i tider som nu, då man ju får tänka på den ekonomiska möjligheten. En verkligt förutsättningslös utredning menar jag således, skulle hava lagts så, att när Kungl. Maj:t skulle gå fram med sitt förslag, man skulle kunnat visa på en utredning som haft de olika alternativen, men då ock släppt fram det alternativ, som jag i min motion sökt företräda, nämligen att taga en bana av de tre och låta den gå före de övriga utan attt förklara att de två andra icke skulle vara berättigade.

Frågan är ju en riksangelägenhet och icke alls en ortsfråga, och man får i detta fall icke taga saken så, att man tycker att här, därför att dessa frågor äro antingen så gamla eller hava ansetts i det allmänna folkmedvetandet, åtminstone i det norrländska folkmedvetandet, så självskrivna i förväg, det icke på en

sådan utredning som den föreliggande kan tänkas en annan lösning. Denna andra lösning har jag emellertid sökt göra mig till tolk för genom min motion och jag vill för min del säga, att jag från min synpunkt måste se det yrkande, som statsutskottet kommit med, såsom det bästa möjliga för närvarande.

Ang. fortsättande av inlandsbanan norr om Volgajön m. m.
(Forts.)

Statsutskottet har icke i någon form eller på något sätt uttalat sig för att Kungl. Maj:t till nästa år bör återkomma med samma förslag som i år. Jag finner i statsutskottets motivering i stället en benägenhet att icke låta den synpunkten komma fram; och detta lovar, att man kanske nästa år, just såsom statsutskottet uttalat sig för, får en ny undersökning även i andra avseenden än vad som har förelegat i år, så att frågan kan ligga först och främst med fullständigt rent bord beträffande tvärbanor med de olika förslagen i jämbredd och med samma rätt till förutsättningslös prövning som de böra hava. Utskottet säger att »Utskottet har väl erhållit den uppfattningen, att staten bör anlägga någon eller några tvärbanor till inlandsbanan. Då utskottet emellertid icke kunnat bilda sig någon bestämd uppfattning, vare sig om det antal tvärbanor, som bör byggas, eller om lämpligaste sträckningarna för dessa banor, har utskottet ansett, att tvärbanefrågan liksom frågan om de nya banor i övrigt, om vilkas beslutande förslag framlagts i förevarande proposition, bör efter den förnyade omprövning från Kungl. Maj:ts sida, som kan anses erforderlig, ånyo föreläggas riksdagen.»

Jag anser, att denna punkt i statsutskottets motivering innebär ett löfte om att man som sagt söker åstadkomma en ny utredning åtminstone i detta avseende. Skall man, när det gäller så många banor, ovillkorligen börja med två, eller skall man icke kunna börja med en? Här är icke frågan om att den ena eller den andra banan icke skall vara berättigad, utan det är fråga om i vilken trakt riksdagen anser att staten bör bygga.

I fråga om en eller flera banor har förste aktuarien Norman i sin utredning uttalat, att »därest endast en tvärbana tänkes nu eller framdeles behöfelig, allmänna handelsintressen utpeka Mellansel—Råsele som den lämpligaste sträckningen». Han har själf uttalat det och alldeles säkert står han ock vid det uttalandet.

Då herr Fahlén i sitt anförande här uttalade den förhoppningen, att regeringen skulle nästa år återkomma med samma förslag beträffande Hoting—Långselebanan som i år, och då herr Lagerkvist här har ökat önskemålen med ett förslag Jörn—Avaviken, som väl kanske har svårt att komma fram nästa år, då sträckningen Jörn eller Kasker ännu icke är avgjord för inlandsbanan, tillåter jag mig tillfoga till alla dessa önskemål min önskan, att regeringen till nästa år söker åstadkomma den förnyade utredning, som ger möjlighet även för den bana jag föreslagit att komma i jämbredd med övriga och på ett förutsättningslöst sätt bliva prövad i samband med övriga förslag.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, biföll kammaren vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Om anläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Sävsjö och Tranås.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen föreslagit riksdagen att i avvaktan på den proposition, som kunde komma att avlåtas angående påbörjande av arbetet med utläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Sävsjö och Tranås, för år 1917 för ändamålet beräkna ett anslag av 500,000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 31 mars 1916 avlåten proposition, nr 162, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag föreslagit riksdagen att besluta anläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Tranås och Sävsjö för en beräknad kostnad av sammanlagt 9,051,000 kronor samt för nämnda anläggning och därmed sammanhängande arbeten för år 1917 anvisa ett belopp av 500,000 kronor.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft två till utskottet hänvisade motioner, väckta, den ena inom första kammaren, nr 119, av herr *K. J. Ekman* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 295, av herr *C. O. Johanson* i Huskvarna m. fl.

I förstberörda motion hade hemställts, att riksdagen, med anledning av ifrågavarande proposition, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida icke i stället för eller i samband med det föreslagna dubbelspåret Tranås—Sävsjö måtte kunna anläggas en normalspårig järnväg från Mjölby över Hästholmen och Gränna till Jönköping i huvudsaklig överensstämmelse med ett av kaptenen i väg- och vattenbyggnadskåren Arthur Asplund år 1907 upprättat förslag samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Utskottet hade i förevarande punkt på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition besluta anläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Aneby och Sand-sjö för en beräknad kostnad av sammanlagt 4,102,700 kronor samt för påbörjande av nämnda anläggning för år 1917 anvisa ett belopp av 500,000 kronor;

b) avslå ovanberörda av herr *K. J. Ekman* m. fl. samt herr *C. O. Johanson* m. fl. väckta motioner.

Herr *Ekman*, *Karl Johan*: Jag har jämte några andra av kammarens ledamöter tagit mig friheten föreslå en järnväg

från Mjölby över Hästholmen och Gränna till Jönköping. Det är givet, att en sådan järnväg skulle ock väsentligt lätta trafiken emellan Mjölby och Nässjö. Både person- och godstrafiken skulle i stor utsträckning taga den vägen och att en sådan järnväg skulle bliva av vida större gagn för orten än ett spår parallellt med det gamla är tämligen givet. Emellertid, såsom frågan nu ligger, kan jag, herr talman, icke göra något yrkande utan får böja mig för utskottet.

Om anläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Sävsjö och Tranås.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i nu föredragna punkt hemställt.

Punkterna 5—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10.

Lades till handlingarna.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7,30 e. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 24 och 26 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ifrågasatt överenskommelse mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena, samt Västergötland—Göteborgs järnvägsaktiebolag, å andra sidan, angående vissa förutsättningar för eventuell framtida inlösen för svenska statsverkets räkning av bolagets järnväg mellan Torved och Gullspång m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. vissa förutsättningar för framtida inlösen åt staten av järnvägen mellan Torved och Gullspång.

I en till riksdagen den 25 april 1916 avlåten, till statsutskottets förberedande behandling överlämnad proposition, nr 216, hade Kungl. Maj:t under återopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden föreslagit riksdagen

dels medgiva, att överenskommelse mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena, samt Västergötland—Göteborgs järnvägsaktiebolag, å andra sidan, angående vissa förutsättningar för eventuell framtida inlösen för svenska statsverkets räkning av bolagets järnväg mellan Torved och Gullspång finge träffas i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angivna grunder,

dels i enlighet härmed för år 1917 anvisa ett anslag av 37,500 kronor att utgå av lånemedel,

dels ock, under förutsättning av bifall till vad sålunda föreslagits, besluta, att de i 1917 års riksstat bland inkomsterna upptagna lånemedel för produktiva ändamål skulle höjas med 37,500 kronor.

Ang. vissa
förutsättningar
för fram-
tida inlösen
af staten av
järnvägen
mellan Torved
och Gullspång.

(Forts.)

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehåft fyra särskilda till utskottet hänvisade motioner väckta, en inom första kammaren, nr 118, av herr *A. Bellinder* m. fl., samt tre inom andra kammaren, nämligen nr 292 av herr *K. M. Andersson* i Milsmeden m. fl., nr 293 av herr *S. Welin* samt nr 305 av herrar *E. von Hofsten* och *E. Bengtsson* i Kullen.

I sina berörda motioner hade herrar *Bellinder* m. fl. och *Andersson* i Milsmeden m. fl. sammanstående hemställt, att riksdagen, med avslag å förenämnda kungl. proposition, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa undersökning och utredning rörande lämpligaste och ändamålsenligaste sträckningen av inlandsbanan i dess fortsättning från *Kristinehamn* söderut, samt var banans anknjtning vid västra stambanan lämpligen borde äga rum, samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Herr *Welin* hade i motionen nr 293 föreslagit, att riksdagen, med avslag å kungl. propositionen nr 216, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa undersökning och utredning rörande lämpligaste sträckningen av inlandsbanan i dess fortsättning från *Kristinehamn* söderut till någon punkt å västra stambanan samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Vidare hade herrar *von Hofsten* och *Bengtsson* i Kullen i motionen nr 305 föreslagit att riksdagen, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 216, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig undersökning och utredning angående lämpligaste och ändamålsenligaste sträckningen av inlandsbanan söderut genom *Skaraborgs län* samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på andragna skäl hemställt

I. att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å herrar *Bellinders* m. fl., *Anderssons* m. fl. samt *Welins* ovanberörda motioner, måtte

a) medgiva, att överenskommelse mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena, samt *Västergötland—Göteborgs järnvägsaktiebolag*, å andra sidan, angående vissa förutsättningar för eventuell framtida inlösen för svenska statsverkets räkning av bolagets järnväg mellan *Torved* och *Gullspång* finge träffas i huvudsaklig överensstämmelse med förut angivna grunder,

b) såsom bidrag till byggande av järnvägssträckan *Torved—Stenbrotorp* å extra stat för år 1917 under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 37,500 kronor.

II. att herrar *von Hofstens* och *Bengtssons* ovanberörda motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Bellinder*: Herr greve och talman! Inlandsbanan är avsedd att skapa en ny direkt förbindelseled mellan *Norrland* och

de sydligare delarna av landet. Övre Norrlands vidsträckta bygdernas skola därigenom öppnas för odling och kolonisation samt möjlighet beredas att bättre än hittills tillgodogöra sig dess slumrande naturrikedomar på samma gång banan bör bliva ett viktigt led i åtgärderna för Norrlands försvar. Genom denna bana skall man tillika kunna åstadkomma en rikligare tillförsel till och avsättning i Norrland av jordbrukets och industriens alster från landets sydligare delar. Inlandsbanan skall på detta sätt åvägbringa en direkt och omedelbar växelverkan mellan dessa bygder. Endast därigenom kan banan komma att i gagn och nytta motsvara de stora ekonomiska uppoffringar som landet fått och fortfarande kommer att vidkännas för detta stora företag.

Ang. vissa förutsättningar för framtida inlösen åt staten av järnvägen mellan Torved och Gullspång.
(Forts.)

Om nu så är förhållandet, är det av största vikt, att denna bana i sin sydligaste sträckning genomlöper sådana trakter, att vårt land därigenom på bästa möjliga sätt gagnas. De av Kungl. Maj:ts till inköp föreslagna bandelarna bliva en högst betydelsefull länk i Inlandsbanans sydligare del. Av denna del skulle sedermera återstå fortsättningen från Kristinehamn till någon lämplig punkt på västra stambanan. På sätt den kungl. propositionen utvisar föreligger till riksdagens prövning förslag om överenskommelse med Västergötlands—Göteborgs järnvägsaktiebolag rörande en eventuell inlösen av järnvägen Torved—Gullspång samt beviljande av ett byggnadsbidrag av 37,500 kr. till förstärkande av vissa delar av nämnda bana, vilken kunde komma i fråga att ingå såsom en eventuell länk i inlandsbanans fortsättning från Kristinehamn till Töreboda. Därigenom har inlandsbanans sträckning i dess sydligaste del gjorts till föremål för riksdagens övervägande. I den kungl. propositionen framhålles visserligen att frågan härom icke för närvarande är aktuell. Men enligt mitt förmenande förutsätter ett bidrag till ifrågavarande byggnadsföretag en prövning av huruvida inlandsbanans fortsättning från Kristinehamn till Töreboda och dess anknytning med stambanan vid sistnämnda plats är att anse såsom en ändamålsenlig slutpunkt. En dylik prövning hade emellertid, såsom jag anser, bort föregås av en grundlig och allsidig undersökning och utredning rörande den slutliga sträckningen av inlandsbanans sydligaste del och den lämpligaste anknytningspunkten för densamma till västra stambanan. Genom ett bifall redan nu till ifrågavarande förslag giver riksdagen på hand en viss sträckning av banan utan att någon som helst utredning förefinnes rörande lämpligheten av en dylik sträckning.

Statsutskottet har emellertid icke haft dessa betänkligheter. utan enhälligt föreslagit att bevilja det begärda anslaget. Jag anser mig under sådana förhållanden icke heller böra vidhålla det i min och mina medmotionärers motion framställda yrkande på avslag. Jag vill dock uttala den förhoppningen, att vad såväl civilministern som statsutskottet yttrat måtte förverkligas. Sålunda säger statsutskottet, att »ett biträdande av denna överenskommelse på intet sätt kan anses binda Kungl. Maj:ts och riksda-

Ang vissa förutsättningar för framtida inlösen åt staten av järnvägen mellan Torved och Gullspång. (Forts.)

gens handlingsfrihet i avseende å valet av linjesträckning för en eventuell förbindelsebana mellan inlandsbanans slutpunkt vid Vänern samt västra stambanan». Vidare säger utskottet, att det »för sin del hyser den förvisningen, att Kungl. Maj:t ej lärer underlåta, att, när förhållandena så påfordra, föranstalta om en fullständig utredning av det omhandlade spørsmålet samt — då behovet av förbindelseleden i fråga ej längre låter sig avvisa — för riksdagen framlägga erforderligt förslag.»

Jag fastslår alltså de uttalanden som hava gjorts om behovet av en allsidig utredning om inlandsbanans anknypningspunkt vid västra stambanan, innan beslut fattas i sådant avseende.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, biföll kammaren vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ifrågasatt ersättning åt viss från Uddevalla till Göteborg förflyttad järnvägspersonal.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 24 och 26 i denna månad bordlagda utlåtande nr 120, i anledning av väckt motion om ersättning åt viss från Uddevalla till Göteborg förflyttad järnvägspersonal för av flyttningen föranledda kostnader.

I en inom andra kammaren väckt, till statsutskottet hänvisad motion, nr 16, hade herr *A. Törnkvist* hemställt, att riksdagen måtte besluta tillerkänna den vid indragningen av lokomotivstationen i Uddevalla den 1 oktober 1913, till Göteborg förflyttade personalen ersättning för de kostnader, var och en styrkte sig hava haft för flyttningen i fråga.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på andragna skäl hemställt, att herr *Törnkvists* ifrågavarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *J. V. Thorsson*, *N. A. Nilsson* i Käbbarp och *A. Anderson* i Råstock, vilka däri på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte besluta tillerkänna den vid indragningen av lokomotivstationen i Uddevalla den 1 oktober 1913 till Göteborg förflyttade personalen ersättning för de kostnader, var och en styrkte sig ha haft för flyttningen ifråga, samt bemyndiga järnvägsstyrelsen att av trafikmedel utbetala härför erforderligt belopp.

Herr *Wickman*: Herr talman, mina herrar! I anledning av detta statsutskottets utlåtande samt den i ämnet väckta motionen tillåter jag mig taga kammarens tid några minuter i anspråk.

Som synes av utskottets betänkande har dess huvudsakliga avslagsyrkande framkommit på grund därav att det är en princip, som från järnvägsstyrelsens sida ständigt har vidhållits, att

icke utbetala reseersättningsbidrag vid förflyttning av tjänstemän vid järnvägen. Men måhända det huvudsakliga skälet ligger däri, att för närvarande en utredning av dessa förhållanden föreligger inom järnvägsstyrelsen och som man kan vänta inom den närmaste tiden. Emellertid har motionären i sin motion här framhållit de kostnader, som hava föranletts av denna förflyttning av så pass många personer ifrån Uddevalla till Göteborg, och som man finner av motionen variera dessa belopp emellan 10 och 136 kr. 75 öre för olika befattningshavare.

Det är klart, att de kostnader, som dessa befattningshavare sålunda måst vidkännas, äro av den art, att motionären haft full rätt att framföra denna önskan om ersättning av dessa belopp till nämnda personer. Summan är ändå i sin helhet jämförelsevis liten, då den uppgår till endast 1,572 kr. 20 öre. Det är ju klart, att alla sådana förflyttningar, som hava skett och ske på grund av ansökningar till platser, icke giva någon rätt till ersättning. Men när tvångsförflyttning äger rum, som här förekommit och som så ofta skett och naturligtvis måste förekomma, anser jag förflyttningen vara av den art, att ersättning för verkliga kostnaderna borde bestridas av järnvägsmedel. Och det är ett sådant fall av tvångsförflyttning, som det här är fråga om. De reserwanter från andra kammaren, som hava gått på samma linje som motionären, hava ock framhållit behovet av att, när förflyttning skett på detta sätt genom tvång, denna lilla ersättning bör beviljas. Det skulle kunna vara mycket att säga i fråga om detta krav, ty det har varit tidigare fall och lärer väl också komma att inträffa flera, innan en utredning och ett beslut kan komma till stånd. Järnvägsstyrelsen har ock i sitt utlåtande sagt, att den själv för sin del skulle önska, att den hade rätt till en sådan ersättnings utgivande, men sådan saken för närvarande föreligger kan detta icke ske.

Nu förstår jag, att utskottet icke har velat eller kunnat med anledning av de förhållanden, som hittills existerat, gå med på att i detta fall göra ett undantag. Men då utredning pågår och då saken således snart nog kommer till avgörande i riksdagen eller hos Kungl. Maj:t, förmodar jag, att det icke skulle vara så avsevärd risk, att i detta fall göra ett prejudikat och följaktligen bifalla motionärens hemställan.

Herr talman! Med dessa korta erinringar tillåter jag mig att yrka bifall till reservationen.

Herr Swartz: Herr talman, mina herrar! Jag skall endast med några få ord be att få bemöta vad den siste ärade talaran anför.

I sak ber jag att få säga, att järnvägsstyrelsen håller på med en utredning angående dessa förhållanden att kunna få rätt att giva flyttningserättning till tvångsförflyttade tjänstemän, och jag erkänner ock det i sak berättigade häri. Men järnvägsstyrelsen säger angående den nu föreliggande frågan något som

Ifrågasatt ersättning åt riss från Uddevalla till Göteborg förflyttad järnvägspersonal.
(Forts.)

Ifrågasatt er-
sättning åt
viss från
Uddevalle till
Göteborg för-
flyttad järn-
vägspersonal.

(Forts.)

är återgivet i det utlåtande från järnvägsstyrelsen, som är bifogat statsutskottets utlåtande och som återfinnes i slutet därav: »Att för det nu förevarande fallet göra undantag från vad eljest vid statens järnvägar gäller beträffande under liknande omständigheter vidtagna tvångsförflyttningar skulle enligt styrelsens mening innebära en orättvisa mot övriga tjänstemän, som på enahanda sätt förflyttats utan att erhålla någon gottgörelse för flyttningskostnaderna. Från styrelsens ståndpunkt i frågan synes det vara en förutsättning för bifall till motionen, att styrelsen erhåller rätt att i varje fall av tvångsförflyttning, som förekommit vid tiden för den här ifrågavarande förflyttningen eller därefter, eller som framdeles må förekomma, utbetala flyttningshjälp till belopp, som efter kostnadsuppgifternas granskning kan finnas skäligt.» En sådan rätt har styrelsen icke för närvarande, en sådan rätt är heller icke av motionären ifrågasatt. Men reservanterna inom utskottet hava velat giva järnvägsstyrelsen en sådan rätt med hänsyn till de i motionen omtalade tjänstemännen.

Det vill synas mig, som om detta är ett sådant utvidgande av det i motionen framställda kravet och ett ingående på ett område, som icke hör till motionen, utan som bör först klaras, innan ett sådant yrkande som är i motionen framställt kan vinna bifall, att jag för min del undrar, huruvida det överhuvud är möjligt att framställa proposition på det av reservanterna här framförda yrkandet. I vilket fall som helst ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Wickman: Då jag göres uppmärksam på den skiljaktighet, som förefinnes emellan motionärens och reservanternas yrkande, skall jag be att få återtaga mitt förra yrkande och yrka bifall till motionen.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren, med avslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets den 24 och 26 innevarande månad bordlagda utlåtanden och memorial:

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m. samt en i ärendet väckt motion;

nr 122, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning angående en för stora fartyg användbar farled mellan Baggensfjärden och Lilla Värtan m. m.;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av räntan å lån från fonden för rederinäringens understödjande; nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser för lån från fonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri; samt

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen om återtagande av i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anvisande för år 1917 av vissa belopp för anläggande av ny docka vid flottans station i Stockholm m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets den 24 och 26 i denna månad bordlagda memorial nr 17, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets tillkännagivande, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Utskottets jämlikt § 107 gjorda anmälan av vissa ärenden.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet beträffande protokoll över sjöförsvarsärenden den 4 maj 1915, nr 2, yttrat bland annat, att utskottet funnit detta ärende vara av den beskaffenhet, att anmälan borde, jämlikt § 107 regeringsformen, hos riksdagen göras mot föredragande departementschefen.

Ang. ifrågasatt överlämnande av en hemlig handling till domstol.

Herr statsrådet Broström: Konstitutionsutskottet har funnit det under denna punkt upptagna ärendet vara av den beskaffenhet, att anmälan bort, jämlikt § 107 regeringsformen, hos riksdagen göras mot mig i egenskap av föredragande departementschef.

Jag skall tillåta mig, innan jag ingår på den sålunda gjorda anmälan, att i korthet referera vad i detta ärende förekommit. I ett den 17 mars 1914 hållet offentligt tal hade f. d. professorn G. Mittag-Leffler yttrat, bland annat, att vice häradshövdingen Karl Staaff under utövningen av det utav honom tidigare innehavda statsministerämbetet för de militära myndigheterna hemlighållit en till honom överlämnad hemlig handling av den betydelse för landets försvar, att den omedelbart till beprövande och efterrättelse bort överlämnas till dem, som vid krigsutbrott övertaga den militära ledningen. Sedan allmänna åklagaren vid Stockholms rådhusrätt yrkat ansvar å herr Mittag-Leffler för

Ang. ifrågasatt överlämnande av en hemlig handling till domstol.

(Forts.)

detta och andra om herr Staaff såsom innehavare av nämnda ämbete i sagda tal gjorda uttalanden, förenade sig den senare genom särskild stämning i åklagarens talan. Herr Staaff anhöll därefter i en till Kungl. Maj:t den 21 april 1915 ingiven skrift, att ifrågavarande handling måtte få, under de garantier för dess hemlighällande, som Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt uppställa, överlämnas till rådhusrätten och därefter eventuellt till överrätt, som kunde komma att få målet under behandling, med rätt jämväl för parterna och deras ombud eller rättegångsbiträden att erhålla kännedom om handlingen.

I ärendet hördes justitiekanslern, vilken yttrade, bland annat, att det å ena sidan för ett rätt bedömande av parternas talan i det ifrågakomna målet kunde bli behöfligt för rådhusrätten att taga del av den avsedda handlingen, men att å andra sidan — oavsett frågan vilken betydelse handlingen kunde hava för rikets försvar — dess innehåll delvis vore av den beskaffenhet, att detta innehåll icke för närvarande borde komma till allmän kännedom. Med hänsyn härtill ansåg justitiekanslern förevarande ansökan böra föranleda allenast det nådiga medgivandet, att, därest rådhusrätten hos Kungl. Maj:t gjorde underdånig framställning om utfående av den ifrågavarande hemliga handlingen, densamma måtte utlämnas till ordföranden i den avdelning av rådhusrätten, under vars handläggning målet hörde, med rätt och skyldighet för honom att låta de ledamöter av rådhusrätten, vilka deltog i målets handläggning, taga del av handlingen samt med skyldighet för domstolens ledamöter att iakttaga erforderlig sekretess enligt närmare av justitiekanslern föreslagna regler.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 4 maj 1915, därvid Kungl. Maj:t, på min hemställan, beslöt att, enär, på sätt justitiekanslersämbetet uttalat, innehållet av ifrågavarande handling icke för närvarande borde komma till allmän kännedom — i följd av vilken uppfattning justitiekanslersämbetet endast ansett sig kunna tillstyrka, att handlingen gjordes tillgänglig för rättens ledamöter — samt det icke kunde anses överensstämmande med grunderna för rättegångsordningen, att på den ena partens begäran åt domstol tillhandahölls processmaterial, varom parterna icke ägde taga kännedom eller yttra sig, förevarande anhållan icke kunde bifallas.

Konstitutionsutskottet har — yttrar utskottet — icke kunnat undgå att finna detta Kungl. Maj:ts beslut anmärkningsvärt och anser, att Kungl. Maj:t borde hava funnit angeläget att såvitt möjligt tillmötesgå herr Staaffs omförmälda anhållan. Här för talade enligt utskottets mening dels de allvarliga beskyllningar mot herr Staaff, som den anhängiggjorda rättegången rörde, och dels det stora allmänna intresset därav, att åt domstolen bereddes möjlighet till en allsidig och ingående prövning av detta mål, för vilken prövning det, på sätt även justitiekanslern uttalat, kunde bli för domstolen behöfligt att taga del av den

begärda handlingen. Å andra sidan hade några avgörande betänkligheter enligt utskottets uppfattning så mycket mindre bort förefinnas mot bifall till herr Staaffs anhållan, som på sätt herr Staaff förutsatt, erforderliga garantier för handlingens hemlighållande skulle av Kungl. Maj:t uppställas och handlingens utlämnande i enlighet med denna anhållan sålunda icke behövt medföra, att densamma kommit till allmän kännedom. Utskottet har vidare i sin anmälan riktat sig däremot, att Kungl. Maj:t icke heller ansett herr Staaffs anhållan böra föranleda det medgivande, varom justitiekanslern hemställt, eller att handlingen finge, på framställning av rådhusrätten, företes för rättens ledamöter, och att justitiekanslerns berörda hemställan alltså blivit avvisad.

Ang. ifrågasatt överlämnande av en hemlig handling till domstol.

(Forts.)

Konstitutionsutskottet har sålunda i första hand ansett, att herr Staaffs anhållan borde hava vunnit bifall. Då detta skulle hava inneburet, att parterna och deras ombud eller rättegångsbiträden erhållit rätt att få kännedom om handlingen i fråga, synes det mig uppenbart, att genom ett bifall till herr Staaffs anhållan behörig hänsyn till handlingens hemliga beskaffenhet skulle hava åsidosatts. Att i samband med bifall till en anhållan av nyss angiven innebörd uppställa betryggande garantier för handlingens hemlighållande lär svårigen hava låtit sig göra. För min uppfattning i förevarande avseende har jag och haft stöd i justitiekanslerns utlåtande. Av detta utlåtande framgår nämligen, att justitiekanslern icke ansett sig böra tillstyrka herr Staaffs anhållan av den anledning, att handlingens innehåll delvis vore av den beskaffenhet, att detta innehåll icke för närvarande borde komma till allmän kännedom.

I andra rummet har konstitutionsutskottet ansett, att herr Staaffs anhållan bort föranleda det medgivande, varom justitiekanslern hemställt, eller att handlingen finge, på framställning av rådhusrätten, företes för rättens ledamöter. Jag kan ej finna annat, än att utskottet i detta hänseende icke rätt fattat innebörden av ifrågavarande beslut. Då jag av nyss anförda skäl ansett, att herr Staaffs anhållan i den form den framställdes icke borde bifallas, har det synts mig angeläget att genom beslutets avfattning icke lägga hinder i vägen för att handlingen i fråga, därest domstolen själv för målets fullständiga bedömning ansåge sig behöva tillgång till densamma, kunde tillhandahållas dess ledamöter. Fastmera har avsetts att i motiveringen till beslutet giva en anvisning på denna utväg att tillmötesgå det huvudsakliga syftet med herr Staaffs förevarande anhållan. De använda ordalagen, att »det icke kunde anses överensstämmande med grunderna för rättegångsordningen, att på den ena parlens begäran åt domstol tillhandahölles processmaterial, varom parterna icke ägde taga kännedom eller yttra sig», torde, synes det mig, knappast lämna rum för den uppfattningen, att justitiekanslerns hemställan blivit, reell sett, avvisad. Att ett medgivande icke direkt lämnats domstolen att, på dess egen fram-

Ang. ifrågasatt överlämnande av en hemlig handling till domstol.

(Forts.)

ställning, få handlingen till sig överlämnad har berott därpå, att någon sådan framställning icke förelegat vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t.

Herr Hellberg: Herr talman! Memorialets något abstrakta avfattning ger enligt min mening inte något fullt uttryck för det mest anmärkningsvärda i den regeringshandling, som anmälts under första punkten, nämligen den småaktiga formalism, som varit bestämmande vid behandlingen av en fråga, på vilken regeringen bort känna en alldeles särskild förpliktelse att anlägga stora och upphöjda sakliga synpunkter.

Vi må komma ihåg, vad det gällde — jag skall giva en något annan framställning, än den herr statsrådet nyss givit.

En av vårt lands mest bemärkta politiska personligheter, en man, som alldeles nyss förut varit Konungens främste rådgivare, hade i ett tal inför en stor publik blivit utsatt för de mest äreröriga beskyllningar, som alldeles ohöljt gingo ut på landsförräderi. Jag vågar säga, att under senare tid har ingen mera upprörande, ingen för vår nationella heder mer kränkande tilldragelse inträffat i vårt land. Saken kom som bekant sedan inför rätta genom allmänna åklagarens ingripande och genom den stämning, som den ärekränkte sedermera uttog på ärekränkaren. I en sådan rättssak, som genom sin innebörd blev en verklig riksangelägenhet, måste var och en utan hänsyn till politiska meningsskiljaktigheter, så framt han inte är otillräknelig av partifanatism, erkänna, huru ofantligt viktigt det var, om inte annat så för vår nationella självaktning, att full utredning kunde åstadkommas. Det måste bli klart, om här förelåg en äreförgäten smädelse, eller om det oerhörda, som denna smädelse innehöll, stödde sig på något faktiskt förhållande. Sanningen måste i dagen, så vitt någon möjlighet fanns att få fram den.

Ett moment i beskyllningen var som bekant, att herr Staaff skulle undanhållit den militära ledningen en för dess uppgift synnerligen viktig hemlig handling. Beskyllningens utkastare hade, när rättegång ställdes i utsikt, hemställt till regeringen — jag vill erinra om detta moment i sakens historia, som av herr statsrådet förbigicks — att den måtte utse en sakkunnig kommission för att pröva handlingen, och regeringen hade visserligen avböjt denna något käck framställning, men på samma gång visat det tillmötesgåendet att tillkännagiva sin beredvillighet att utlämna handlingen till en undersökningsnämnd, under förutsättning att en sådan bleve utsedd genom godvillig överenskommelse mellan parterna — en förutsättning, som innebar den förolämpningen mot herr Staaff, att han skulle finna med sin värdighet förenligt att ingå i någon överenskommelse med en person, som beskyllt honom som Konungens främste rådgivare för landsförräderi. Längre fram, sedan rättegång anhängiggjorts mot herr Mittag-Leffler, hemställde herr Staaff i sin ordning, att handlingen måtte under erforderlig garanti om tystlåtenhet få ut-

lämnas till domstolen och parterna, men mot denna framställning visade regeringen en brist på tillmötesgående, som ganska starkt kontrasterade mot dess hållning i det förra fallet. Det resolverades helt snävt, att handlingen inte fick komma till allmän kännedom och följaktligen — i sanning också en konklusion! — inte till parternas, och, delvis med anledning av justitiekanslerns infortrade yttrande, för vilket herr statsrådet redogjort och vari som nämnt, yrkades, att åtminstone rätten måtte få taga del av den hemliga handlingen, då detta kunde bli behöfligt för ett rätt bedömande av parternas talan, gavs ett definitivt avslag i det lilla, jag vågar nästan säga, praktprov på finurlig formalism, som säger att »det icke kunde anses överensstämma med grunderna för rättegångsordningen, att på den ena partens begäran åt domstol tillhandahölls processmaterial, varom parterna icke ägde taga kännedom eller yttra sig.»

Ang. ifrågasatt överlämnande av en hemlig handling till domstol.

(Forts.)

Vad nu den första delen av regeringens beslut angår, vill jag säga att när man vet, såsom regeringen vet och såsom varje medlem av 1914 års konstitutionsutskott vet, vilken förskräcklig humbug påståendet om ifrågavarande hemliga handlingens vikt är, då verkar det utslutande löjligt, när man vill göra gällande, att det skulle vara förenat med något slags, jag vill inte säga våda, men minsta risk eller betänklighet att låta parterna under tysthetslöfte taga kännedom om denna handling, vilket naturligtvis, det behöver inte anmärkas, är någonting helt annat, än att den skulle komma »till allmän kännedom». Ty som herrarna veta, var det här fråga om parter, av vilka den ene redan kände handlingen, och mot den andra hade man visat så mycket tillmötesgående mot hans önskan att få handlingen prövad, och deras ombud voro personer, som tillhörde Sveriges advokatsamfund och sålunda intogo en ställning, som gjorde ett tysthetslöfte från deras sida i allra högsta grad betryggande — vartill kommer att jag, uppriktigt sagt, inte förstår, huru det egentligen skulle kunnat, ens om de brutit sitt ord, sägas om handlingen i fråga något, som kunnat vara i allra minsta mån betänkligt för rikets säkerhet.

Men, än värre är det andra ledet i regeringsbeslutet. Reservanterna hava i sitt försök att täcka regeringen tolkat detta led i beslutet så, som det heter på sid. 14, att det »uppenbarligen innebär, dels — vad som emellertid icke var föremål för prövning i det då föreliggande ärendet — att handlingen kunde göras tillgänglig för rättens ledamöter på framställning av domstolen själv såsom opartiskt tillvaratagande bägge parternas ömsesidiga rättigheter i processen, och dels att, om parterna förenade sig om en dylik begäran, jämväl i sådan ordning ett tillhandahållande av handlingen för rättens ledamöter kunde komma att äga rum.»

Beträffande det senare alternativ, som reservanterna anvisat, torde det visserligen kunna förbigås, då, så vitt jag kunde höra herr statsrådets förklaring, det icke upptogs av honom,

Ang. ifrågasatt överlämnande av en hemlig handling till domstol.

(Forts.)

men det kan ändå var skäl att spilla några ord på detsamma. Detta alternativ: att parterna skulle förena sig i en framställning till domstolen med begäran om att få handlingen utlämnad, innebär först och främst den oförsyntheten mot herr Staff, som jag nyss talat om, att han skulle ingå i något slags förhandling. kanske rent av komma som initiativtagare till den person, som ärekränkt honom. Det kan ju hända, att det här i kammaren egentligen inte finns någon riktig uppfattning av det förödmjukande häri — det är mycket möjligt. Jag kan därför lämpligen taga ett parallellfall med omkastad partiställning, för att göra saken litet klarare. Antag, att jag beskyllt förre statsministern Lindman för landsförräderi. Antag, att allmänna åklagaren på den grund åtalat mig inför rätten, och att herr Lindman på mig uttagit stämning. Vad säga herrarna, om man pretenderat, att herr Lindman då skulle komma till mig och fråga, om jag, som på det sättet ärekränkt honom, skulle vilja förena mig med honom i en framställning till regeringen? Saken kanske blir litet tydligare genom detta exempel. Vad sedermera själva förslaget innebär, förstår man ju, huru därigenom faktiskt lägges i den andra partens hand att avgöra, huruvida handlingen får komma fram eller inte. Posito att herr Mittag-Leffler fått reda på, att det vore förmånligt för honom att handlingen inte komme fram, så säger han nej, och därmed är saken ur världen. Flera ord behöva icke spillas på detta alternativ.

Beträffande det andra alternativet, som så att säga fått regeringens sanktion, vill jag först och främst betona, att beslutets avfattning lider av en dubbeltydighet, sådan att ingen, innan autentisk förklaring gavs, torde med någon bestämdhet kunnat säga, om avslaget grundar sig allenast därpå, att handlingen inte kunde utlämnas på blott den ena partens begäran, eller om det funnits olämpligt över huvud taget att utlämna den ens till domstolen, eftersom den utgjorde, som uttrycket lyder, ett »processmaterial, varom parterna icke ägde taga kännedom eller yttra sig». Om det nu var meningen, att på domstolens begäran handlingen skulle utlämnas till denna, varför sades det inte rent och klart ut? Jag erinrar än en gång om att på herr Mittag-Lefflers förutnämnda framställning regeringen inte nöjt sig med att giva ett kort och snävt avslag, utan därjämte visat sig älskvärd och tillmötesgående nog att komma med ett alldeles eget uppslag, huru herr Mittag-Lefflers önskan på en annan väg skulle kunna uppfyllas. Men när återigen herr Staaff kommer med sin hemställan och när i anledning av denna justitiiekanslern givit en anvisning på en annan väg att åtminstone partiellt uppnå vad herr Staaff önskade, över vilket uppslag det sålunda alldeles sticK i stäv mot vad reservanterna påstå, förelåg en direkt anledning för regeringen att yttra sig, då förbigick regeringen detta med tystnad. Faktiskt är, att domstolen inte heller begärt att få se den hemliga handlingen, fastän det väl ligger i öppen dag, att det måste varit av allra största

intresse för den att vid domfällningen äga kännedom om det aktstycke, varpå den anklagelse, som utslungats mot herr Staff, väsentligen grundade sig. Uppenbarligen har sålunda domstolen fått det intrycket, att regeringen inte önskade få handlingen bekant ens för rätten — det torde man med ganska stor säkerhet kunna sluta sig till. Och om det nu, som herr statsrådet sagt, verkligen var regeringens mening, att handlingen skulle komma till domstolens kännedom, ja, då vill jag säga, att den dubbeltydiga avfattning, som regeringen givit sitt beslut, är ett vittnesbörd om sådan oskicklighet, att redan den nästan kunde vara ett skäl till anmärkning.

Men, mina herrar, jag påstår utan all tvekan, att hela detta formalistiska petitessemeri, som gör till huvudsak, från vilket håll begäran om den hemliga handlingens utlämnande framställts, är ett fullkomligt oförsvarligt sätt att behandla en så riksviktig sak. Om »ena partens begäran» inneburit någon som blott haft den avlägsnaste likhet med ett försök att uppnå någon förmån, ja, då hade det kunnat finnas skäl för en dylik hållning. Men det som begärdes, var ju endast och uteslutande, att sanningen så långt möjligt måtte få komma till sin rätt vid avgörandet av en för vårt land och folk så betydelsefull sak, som det gällde. Och ingenting kan väl vara mer oändligt likgiltigt än frågan på vilkens begäran en åtgärd, som avser att tjäna sanningen och ingenting annat, vidtages. Sanningen är väl i all rimlighets och rättfärdighets namn inte något »processmaterial» — för att bruka regeringens uttryck — som det är någon sorts grace att bevilja? Men alldeles så har regeringen, genom den småsinnade formalismen i sitt svar på herr Staaffs framställning i detta viktiga fall, visat, att den fattat sin uppgift. Något mera oförenligt med regeringsformens bud, att »Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra», är sannerligen inte lätt att tänka sig. Jag måste uppriktigt säga, att det gör ett mycket beklämmande intryck att möta ett sådant uppfattningssätt hos landets högsta myndighet.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman, mina herrar! Den ifrågavarande anmärkningen låter som en gengångare från längesedan förfluten tid. Jag trodde verkligen, att den här saken redan skulle vara utagerad. Emellertid har den åter tagits upp, och man kan icke lämna ett sådant anförande som herr Hellbergs utan något genmäle. Herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet har redan klargjort, vilka skäl som varit bestämmande för Kungl. Maj:t. Justitiekanslern hade sagt, att ifrågavarande handling icke borde bringas till allmän kännedom, och med stöd av detta justitiekanslerns utlåtande hade Kungl. Maj:t avvisat herr Staaffs begäran, att handlingen skulle utlämnas, så att den komme till parterna, deras ombudsmäns eller rättegångsbiträdens kännedom. Vidare har Kungl. Maj:t i full överensstämmelse med vår rättegångsordning förklarat, att

Ang. ifrågasatt överlämnande av en hemlig handling till domstol.
(Forts.)

Ang. ifrågasatt överlämnande av en hemlig handling till domstol.

(Forts.)

om också handlingen kunde utlämnas till domstolen, detta i allt fall icke kunde ske på ena partens begäran. Det var naturligtvis synnerligen angeläget för regeringen att här intaga en fullt opartisk ståndpunkt. Detta har ock skett.

Huvudanmärkningen riktades också av herr Hellberg mot den omständigheten, att Kungl. Maj:t icke uttryckligen förklarar, såsom justitiekanslern avsåg kunna ske, att handlingen skulle kunna utlämnas till rätten på dess hemställan. Domstolen måste ju förutsättas fullt opartiskt kunna iakttaga båda parternas intressen, och hade domstolen ansett nödvändigt att se handlingen, hade den ock på domstolens hemställan kunnat utlämnas. Detta antydes ock i Kungl. Maj:ts beslut. Kungl. Maj:ts beslut är så avfattat, att var och en, som är något van att läsa sådana beslut, förstår, att här var en antydning, att handlingen på det sättet kunde utlämnas, och det är mig bekant, att Kungl. Maj:ts beslut också var känt för domstolen. Då domstolen således icke begagnat sig av denna anvisning, har domstolen ansett, att det icke var nödvändigt att få se handlingen.

Emellertid yttrade herr Hellberg, att det var det mest anmärkningsvärda, att en sådan »småaktig formalism» fått göra sig gällande, att ett dylikt råd till herr Staaff icke *uttryckligen* intagits i själva beslutet. Om meningen var, att domstolen skulle få handlingen, varför sades det ej rent ut? frågade herr Hellberg, och så erinrade han, att herr Staaffs motpart, herr Mittag-Leffler, året förut begärt, att samma handling skulle få granskas av särskilda sakkunnige, och att då, när denna hemställan avvisades, Kungl. Maj:t givit herr Mittag-Leffler ett sådant där råd utom ansökningens ram.

Ja, hade Kungl. Maj:t givit ett sådant besked, hade Kungl. Maj:t således begagnat sig av samma förfaringsätt som året förut — då hade Kungl. Maj:t otvivelaktigt gått utanför den föreliggande ansökningens ram. Herr Staaff hade icke framställt någon sådan begäran, utan, som sagt, det var justitiekanslern, som framkommit med detta medlingsförslag i sitt yttrande över herr Staaffs ansökning. Men regeringen hade icke att svara på något annat än herr Staaffs begäran, och regeringen har sålunda förfarit fullt korrekt, och det måste för regeringen varit så mycket angelägnare att göra det, som regeringen, såsom allmänt bekant är, året förut, när den gav herr Mittag-Leffler ett sådant råd, som man begärt, att regeringen även skulle givit herr Staaff, för detta mycket häftigt klandrades från herr Staaffs och hans meningsfränders sida. Regeringen hade, då den avvisade herr Staaffs ansökning, tillagt: »Skulle emellertid en undersökningsnämnd med lämplig sammansättning komma att genom överenskommelse mellan de båda närmast intresserade personerna till sättas, lär det då böra på vederbörlig framställning prövas, huruvida ej de ifrågavarande handlingarna kunna under betryggande försiktighetsmått göras tillgängliga för denna undersökningsnämnd». Samma dag detta Kungl. Maj:ts beslut år 1914

publicerades, framställde och herr Mittag-Leffler i ett telegram till herr Staaff en begäran, att han måtte förena sig med honom om en undersökningsnämnds tillsättande, men herr Staaff lät genom svenska telegrambyrån omedelbart avgiva ett nekande svar, och för övrigt sade ju herr Hellberg, att herr Staaff ansåg detta gå sin ära för nära. Omedelbart därefter började inom pressen en obehärskad klanderkampanj; jag vill icke nämna Dagens Nyheter, men Göteborgs handels- och sjöfartstidning skrev följande, för saken ganska belysande:

»På föredragning av sjöministern Broström förklarade Kungl. Maj:t visserligen, att ansökningen icke lagligen kunde bli föremål för någon dess åtgärd. En vanlig regering skulle där ha satt punkt. Men den nuvarande ministären fann lämpligt att gå utanför ansökningens innehåll och på köpet ge ansökanden några direktiv för hur han lämpligen skulle förfara. Naturligtvis hade ingenting varit att invända emot att herr Broström privatim givit herr Mittag-Leffler goda råd. Men att Hans Maj:t konungen i statsråd meddelar dylika anvisningar, torde vara något rätt enastående i sin oformlighet.»

Saken förekom sedan i konstitutionsutskottet vid 1914 års senare riksdag. Den blev visserligen icke föremål för anmärkning av konstitutionsutskottet. Men i en avgiven reservation klandrades, att sålunda en utväg hade anvisats för herr Mittag-Leffler att få saken ordnad på ett sätt, varom vederbörande statsråd i detta sammanhang icke hade någon befogenhet att uttala sig. »Att på detta sätt», yttrade reservanten, »taga parti för den ena av parterna måste betecknas som minst sagt oriktigt och icke i överensstämmelse med den oväld vid förtroendeämbetets utövande, varom 107 § regeringsformen talar».

Nu vill man tvärtom klandra, att regeringen *icke* givit ett dylikt extra råd. Det synes mig följaktligen, att det klander, som nu framförts, efter ett sådant föregående förefaller än mera obefogat, än det verkligen är i och för sig självt. Regeringen har enligt min mening förfarit alldeles korrekt, då den uteslutande hållit sig till herr Staaffs ansökan, och jag vill tillägga, att den visat alldeles tillräckligt tillmötesgående, då den i motiveringen hänvisat till justitiekanslerns uttalande med den däri förekommande anvisningen, huru saken borde och kunde ordnas.

Jag kan således icke finna annat, än att regeringen i denna sak förfarit fullt korrekt, fullt opartiskt och i full överensstämmelse med vår nuvarande rättegångsordning. Jag anser således anmärkningen obefogad.

Herr Kjellén: Herr greve och talman, mina herrar! För den, som i denna sak, vilken i grunden gäller regeringens goda eller onda vilja i målet, verkligen vill sanningen och intet annat än sanningen, kan det vara nog att understryka en enda synpunkt. Den magra spik, på vilken den förste talaren på tribunen i ärendet kokade sin starkt kryddade soppa, låg i parallellen med den behandling, som kom-

Ang. ifrågasatt överlämnande av en hemlig handling till domstol.

(Forts.)

Ang. ifrågasatt överlämnande av en hemlig handling till domstol.

(Forts.)

mit ärendet till del i ett föregående moment av behandlingen. Då regeringen den gången tillhandagick svaranden med en anvisning, som den nu anses ha förvägrat käranden, så skulle denna skillnad bevisa ett partiskt förfarande från regeringens sida.

Talaren har således icke observerat skillnaden mellan båda fallen. Första gången var frågan framme på administrativ väg, där regeringen står fri; nu ligger den inför domstol i processuell form, där regeringen är bunden av rikets gällande rättegångsordning. Talaren anklagar alltså regeringen därför, att den icke velat bryta rättegångsordningen till hans avguds förmån. Detta är den sakliga ståndpunkt, från vilken han utslungar sina stora ord om »småsinnad formalism», om »förskräcklig humbug», om »otillräknelighet på grund av partifanatism», om »oförsvarligt tillvägagående» m. m.

Jag har, herr greve och talman, för mycken aktning å ena sidan för den församling, där jag nu talar, å andra sidan för min egen fullmakt som folkreperäsentant, för att vilja följa talaren in på sådana vägar. Jag skall för övrigt icke skjuta på denna politiska pianist, då jag är övertygad om, att han gör så gott han kan: men jag må få lov att säga, att det är för mycket begärt, om han vill, att regeringen och denna kammare skola dansa efter hans musik i sanningens missbrukade namn!

Herr von Zweigbergk: Med anledning av den senaste talarens yttrande till försvar för regeringens tillvägagångssätt i detta anmärkningsärende, ber jag att få tillägga ytterligare ett par ord.

Det har under denna frågas behandling utvecklats mycket intresse för, från vilket håll framställning kommit om ifrågavarande hemliga handlingens tillhandahållande. Det synes mig ock, som om det härvidlag bort föreligga en viss skillnad emellan när framställningen kom från ärekränkaren eller när uppslaget kom från justitiekanslern, som av regeringen blivit anmodad att uttala sig. Regeringsadvokaten på Smålandsbänken ville draga den slutsatsen, att, när regeringen avisat herr Mittag-Lefflers framställning, man därtill fogat en tillmötesgående anvisning om, huru den mannen skulle få sin önskan fram och därför blivit föremål för ett visst klander, regeringen skulle av vad sålunda inträffat obetingat hava anledning att, då framställning gjorts av justitiekanslern rörande en utväg att få handlingen i fråga till rättens kännedom, ställa sig avvisande även till hans uppslag. Jag kan icke tro annat än, att medlemmarna av denna kammare finna, att det dock föreligger en bestämd skillnad i fråga om det avseende, som från regeringens sida i detta fall bort visas ärekränkaren, och det avseende, som bort visas framställningen från justitiekanslern.

Det säges och har sagts av regeringen själv och av dess försvarare, att regeringens beslut i själva verket gav en tydlig anvisning om, att ifall rätten önskade få kännedom om handlingen däremot från regeringens sida intet hinder skulle möta. Jag måste för min del anse det genom vad som förekommit vara styrkt, att något tydligt sådant uttalande omöjligt kan sägas ligga i den formulering av regerin-

gens beslut, som här flera gånger föredragits. Den tydlighet, varom man här talat, torde framkomma genom hänvisningen till innehållet av justitiekanslerns yttrande. Men det är att märka — och efter min mening är detta en ganska viktig omständighet — att justitiekanslerns utlåtande var en hemlig handling. Att man utan tillgång till justitiekanslerns yttrande skulle av Kungl. Maj:ts beslut ensamt kunna få fram den meningen, att det endast behövdes en hemställan från domstolen, det måste man, synes det mig, på mycket goda grunder betvivla.

Ang. ifrågasatt överlämnande av en hemlig handling till domstol.

(Forts.)

Här fanns en i ärendet särskilt intresserad part, herr Staaß, som gjort framställningen i fråga. Hans huvudsyfte måste varit att bringa handlingen före införelsen. Det väsentliga för honom kunde omöjligen vara att bringa ifrågavarande handling till motpartens kännedom. För egen del kände han den fullständigt. När han icke under rättegången begagnade den, efter vad man påstår, honom givna anvisningen att begära, att rätten måtte infordra handlingen, kan detta icke hava sin förklaring i något annat, än att han och de advokater, med vilkan han i målet samverkat, icke förmått läsa Kungl. Maj:ts beslut på det sätt regeringen och dess advokater här söka göra troligt, att det bör läsas.

Vad domstolen angår är det inom utskottet upplyst, att den *icke* infordrat handlingen i fråga. Av justitiekanslerns yttrande framgår, att han uttryckligen betonat, att, efter hans mening, rätten behövde denna handling för att kunna fälla en materiellt riktig dom. Säkerligen har han icke underlåtit att låta rätten få kännedom om denna sin ursprungliga ståndpunkt, och säkerligen har rätten måst fästa det allra största avseende vid justitiekanslerns mening, att handlingen i fråga behövdes för fällande av en rätt dom. Då rätten icke desto mindre underlåtit att infordra handlingen, kan detta icke betyda annat, än att rätten, churu den hade kännedom om Kungl. Maj:ts beslut, icke ansåg, att det skulle vara någon mening uti att göra en sådan hemställan.

Av vad jag sålunda anfört synes mig framgå, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut omöjligen kan ha den karaktär, som man här velat giva detsamma. Och kvarstår sålunda alltjämt det, efter min mening, mycket anmärkningsvärda förhållandet, att regeringen i det förra fallet gent emot en framställning av professor Mittag-Leffler, utslungaren av en efter våra förhållanden oerhörd beskyllning mot en man, som nyss varit rikets statsminister, visat sig så tillmötesgående, att den givit en direkt anvisning på en annan väg att nå det mål han syftat till, medan i det senare fallet den så oerhört angräpnar på sin framställning fått ett direkt avslag. Och då från justitiekanslern föreligger en anvisning, huru man skulle kunna nå fram till frågans fullständiga belysning, föranleder denna justitiekanslerns framställning icke till något annat från regeringens sida än ett uttalande, som ingen av de i saken intresserade, ovanligt skickliga juristerna lyckats tolka på det sätt man här vill göra gällande.

Jag tror, att man under sådana förhållanden bör kunna ursäktas,

Ang. ifrågasatt överlämnande av en hemlig handling till domstol

(Forts.)

om här begagnats ett starkt ord i fråga om den olika behandling, som i dessa båda fall kommit sökandet efter sanningen till del.

Herr von Geijer: Herr talman! Endast några ord i anledning av den siste ärade talarens yttrande.

Han tryckte ständigt på och underströk flera gånger, att justitiekanslerns utlåtande såsom sådant var hemligt. Jag vill då erinra om, att Kungl. Maj:ts beslut *icke* är hemligt och — jag har grundad anledning att säga så — att just i detta syfte nämligen, att bringa det till allmännare kännedom, Kungl. Maj:t låtit i dess icke hemliga resolution intaga den del av justitiekanslerns i övrigt hemliga yttrande, varom här är fråga. Och härigenom förfaller hela den argumentering, som den siste ärade talaren grundade på den omständigheten, att det icke skulle kommit till vederbörandes kännedom, att justitiekanslern lämnat en anvisning om att rätten, om den så önskade, kunde hos Kungl. Maj:t begära att få handlingen till sig utlämnad.

Såväl den förste som även den siste talaren i detta ärende ha just hela tiden inriktat sin argumentering på, att Kungl. Maj:ts beslut, såsom sådant, skulle hindrat domstolen att taga initiativ i ärendet och infordra handlingen. Det skulle icke lönat sig, sade den förste talaren, och den siste talaren hade ett ännu starkare uttryck, då han sade, att domstolen icke kunnat få den uppfattningen, att densamma skulle kunna infordra handlingen. Jag vill erinra om, att detta endast är ett påstående såväl av den ene som av den andre talaren. Lika gärna kan jag då för min del, med den erfarenhet jag på grund av min tjänst har att läsa sådana handlingar, påstå, att en sådan tolkning av Kungl. Maj:ts beslut, att detsamma skulle förhindrat eller avstängt möjligheten för domstolen att få handlingen till sig utlämnad, är fullständigt oriktigt och gripen ur luften. Och även om man vill gå ut ifrån — vilket jag emellertid, jag upprepar det, *icke* gör —, att det i detta avseende föreligger en otydlighet, så vill jag dock erinra om att processen ingalunda ännu är slutförd, och av såväl diskussionen här som av andra skäl torde det vara fullkomligt klart, att det står överrätt öppet att göra hemställan hos Kungl. Maj:t om att utfå handlingen. Att Kungl. Maj:ts beslut på något sätt skulle förhindrat, att sanningen fått ha sin gång i detta ärende, förfaller mig endast vara tomt tal, mot vilket jag ber att få protestera.

Herr Mannheim: I anledning av den siste talarens yttrande vill jag ännu en gång, ehuru det ju kan anses obehövt efter herrar von Zweigbergks och Hellbergs yttranden, framhålla, att uti regeringens beslut icke utsäges någonting om att rätten skulle kunna få ut handlingen, ifall den därom hos Kungl. Maj:t gjorde framställning. I justitiekanslerns yttrande framhålles, »att det å ena sidan för ett rätt bedömande av parternas talan i det ifrågakomna målet kunde bliva behöv-

ligt för rådhusrätten att taga del av de avsedda båda handlingarna med tillhörande bilagor och missiv». Detta sade justitiekanslern. Vad säger nu regeringen? Jo, regeringen beslöt uttala, att »det icke kunde anses överensstämmande med grunderna för rättegångsordningen att på den ena partens begäran åt domstol tillhandahölles processmaterial, varom parterna icke ägde taga kännedom eller yttra sig». Där står icke tydligt någon hänvisning till det yttrande, som fällts av justitiekanslern.

Ang. ifrågasatt överlämnande av en hemlig handling till domstol.

(Forts.)

Jag vill även betona en annan sak, som framdrogs av herr von Zweigbergk men som däremot icke framhölls av herr Hellberg och vilken det därför kanske kunde vara skäl att ännu en gång framhålla, nämligen att justitiekanslerns yttrande var hemligt. Det var stämplat såsom hemligt, och jag skulle vilja göra den frågan: varför stämplades det såsom hemligt? Jag anser mig kunna upplysa herrarna om, att justitiekanslerns utlåtande ingenting annat innehöll än vad som här läses i betänkandet. Jag minns mycket väl, att, när regeringens beslut offentliggjordes och man ville hava reda på vad justitiekanslern uttalat, det förklarades, att utlåtandet var hemligt. Varför var det hemligt? Hade det kommit till herr Staaffs kännedom, hade det varit anledning för honom att hos rätten göra framställning, att den måtte begära att få handlingen till sig överlämnad.

Jag vågar för min del påstå, att beslutet icke kan grundas på att det skulle vara stridande mot vår rättegångsordning att bifalla justitiekanslerns hos Kungl. Maj:t gjorda framställning. Ty huru låg saken? Jo så, att rätten hade att välja mellan att avgöra saken utan att hava kännedom om handlingens innehåll och att, om regeringen tillmötesgått justitiekanslerns framställning, avgöra saken med kännedom om handlingens innehåll, ehuru parterna icke fått taga del av densamma. Nu frågar jag: hade det icke varit större utsikt att komma till ett resultat i överensstämmelse med rätt och sanning, ifall domstolen haft reda på handlingens innehåll, än om domstolen skulle döma utan att hava reda på vad som stod i handlingen. Man får komma ihåg, att justitiekanslern förklarat, att kännedom om handlingen vore behöflig för domstolen för ett rätt bedömande av parternas talan.

Herr Clason: Jag hade icke tänkt, att jag skulle få någon anledning att yttra mig i denna fråga, men på grund av uttalanden, som här gjorts av herrar von Zweigbergk och Mannheimer, ber jag att få säga ett par ord.

Jag vill då först konstatera en motsägelse, som ägt rum mellan dessa båda herrars uttalanden. Herr Mannheimer sade, att justitiekanslerns yttrande icke på något sätt kommit till någon vederbörandes kännedom, under det att herr von Zweigbergk uttalade, att enligt hans uppfattning justitiekanslern säkerligen icke underlåtit att låta sin uppfattning komma till rättens kännedom.

När sedan herr von Zweigbergk gav sig in på en tolkning av det

Ang. ifrågasatt överlämnande av en hemlig handling till domstol.

(Forts.)

förhållandet, att rätten icke infordrat den ifrågavarande hemliga handlingen, och sade, att detta innebure, att rätten skulle haft den uppfattningen, att det icke varit möjligt för den att utfå handlingen, vill jag för min del säga, att jag icke tror, att denna tolkning är vare sig riktigt eller sannolik.

Herr Hellberg: Såsom herrarna förstå, kan jag ju icke precis missunna regeringen, vad den kan få vid detta tillfälle, men en naturlig människokärlek hos mig gör dock, att jag delvis tycker, att det är synd om den, då den i främsta rummet fått till försvarare den yrkesspirituelle ordkonstmästaren på Kalmarlänsbanken. Denne mycket ordsckicklige herre sökte göra troligt — —

Herr talmannen lät härvid klubban falla och yttrade: Jag anser mig böra anmoda den ärade talaren att mera omsorgsfullt överväga de uttryck han begagnar. Det epitet han nyss tillade en medlem av kammaren anser jag icke överensstämma med den aktning, som varje talare här i kammaren är skyldig att visa även sina politiska motståndare.

Herr Hellberg: Jag tackar herr talmannen så mycket för erinringen. Det kan ju hända, att man blir litet för het — det händer var och en — och jag beklagar, om jag ofrivilligt råkat gå utanför gränserna för det parlamentariska. Jag vill dock erinra om att även den talare, mot vilken jag vände mig, mot mig begagnade uttryck, som kanske inte kunna anses så fullt parlamentariska. Men det är naturligtvis skilda förhållanden i det ena och andra fallet. Det kan man ju förstå.

Emellertid skulle jag säga, att den talare, som jag tillät mig beteckna på detta, enligt talmannens mening oparlamentariska sätt, hade velat göra troligt, att jag skulle försökt förmå regeringen att begå någon slags ren lagstridighet genom att tillmötesgå de framställningar, som gjorts från hr Staaffs sida. Jag är naturligtvis inte fackman på detta område, det får jag erkänna, och ingen har väl misstänkt mig för att vara det heller, men jag har frågat juridiska fackmän, om det verkligen förefinnes något hinder för att vidtaga den ena eller andra av de föreslagna åtgärderna, och det har försäkrats mig, att så inte alls vore fallet. Det lärer väl således närmast tillhöra herr Kjellén, som utslungat denna beskyllning mot mig, att klargöra, varpå han grundar sitt påstående, att det skulle varit stridande mot — jag minnes inte, huru uttrycket föll — gällande lag eller något dylikt, om regeringen handlat på det sätt, som i framställningen begärts.

Vad sedan beträffar talarens applådfras mot slutet av anförandet, att jag för att frälsa min egen avgud — jag kan inte så noga erinra mig, huru hans uttryck föll — skulle anfallit regeringen, kan ju den inte precis behöva föranleda något svar från min sida. Jag har under rätt långt samarbete med talaren funnit, att han sannernligen är en man, som äger många avgudar. Allt vad högt, härligt

och mäktigt finnes i denna världen är för honom gudomligheter, för vilka han ödmjukt böjer sin rygg. För min del vet jag inte, att jag har tjänat någon annan gudom än den, som han ansåg mig ha missbrukat, nämligen sanningen. Men med den förhåller sig väl så som skalden sagt, att »det, som är sanning i Berlin och Jena, är endast dåligt skämt i Heidelberg». Så långt jag förstår vill jag dock kämpa för den sanning jag erkänner.

Ang. ifrågasatt överlämnande av en hemlig handling till domstol.

(Forts.)

Herr Olsson, Olof: Herr talman! På sätt och vis är jag ledsn för att jag liksom tvingas återföra debatten i en något lugnare fart; jag är ledsn därför, att jag gärna själv deltagar i en hastig flykt. Men det förefaller mig, som om man kommit något långt bort från det, som är den egentliga kärnpunkten, och det har därför synt mig nödvändigt att innan debatten avslutas, återvända till den sak, som egentligen skulle behandlas.

I de förklaringar, som kommit från såväl regeringsbanken som från åtskilliga högerreservanter, finnes egentligen ingenting utöver vad som står här i utskottets anmälan å ena sidan och högerreservationen å den andra, och det bör således för kammarens ledamöter vara ganska lätt att finna sig till rätta. Jag gör denna enkla hänvisning till det tryckta ordet, därför att det förefaller mig, som om man blandar ihop två saker, och det alldeles onödigtvis, både å regeringsbanken och å reservanternas sida. Man förblandar tydligen justitiekanslerns yttrande och Kungl. Maj:ts beslut. Kammarens ledamöter hava naturligtvis reda på vad justitiekanslern yttrat — det står på sid. 3 — och kammarens ledamöter hava naturligtvis också reda på vad Kungl. Maj:t beslutat — det står på sid. 3 och 4. Det behöver jag således inte upprepa. Men nu säges det såväl från statsrådsbanken som av de ärade reservanterna, att det begränsade medgivande, som kammaren finner att justitiekanslern anvisat, att detta efter Kungl. Maj:ts beslut fortfarande stått öppet, och man gör detta påpekande med en liten förvåning över att det finnes människor av den intellektuella beskaffenhet, att de inte kunnat förstå de där tingen. Då jag hör till denna grupp, som inte kunnat begripa eller rätt tolka Kungl. Maj:ts beslut, måste jag be att i korthet få säga, huru det kommit sig. Saken är helt enkelt den, att Kungl. Maj:t aldrig yttrat sig om justitiekanslerns uppslag och således ännu mindre bifallit detta uppslag. Men som en förklaring varför Kungl. Maj:t ansett handlingen vara allt för hemlig, för att den skulle kunna få komma till allmän kännedom, har Kungl. Maj:t hänvisat till justitiekanslerns yttrande. Detta är kärnpunkten. Men huru en förklaring till att en motivering för avslag är riktig — huru denna samma förklaring för ett avslag således kan bli en anvisning om rätta vägen till ett bifall, låt vara eventuellt, det är för mig absolut oförståeligt.

I vad som för övrigt och först av herr Hellberg yttrats i

Ang. ifrågasatt överlämnande av en hemlig handling till domstol.

fråga om situationen i sin helhet och om det allvar, som bort besjåla Kungl. Maj:t att få fram hela sanningen i saken — i det yttrandet ber jag att få instämma.

(Forts.)

Herr Hellberg: Mina herrar! Jag får bekänna, att jag blev ganska perplex, då talmannens klubba föll under mitt förra anförande, eftersom jag icke var medveten om att hava sagt någonting, som i allra minsta mån kunde berättiga en sådan åtgärd. Nu har jag fått förklaringen, och den är lika enkel som förbluffande. Jag använde om herr Kjellén i anslutning till vad jag nyss förut sagt, då jag betecknade honom såsom ordkonstnär eller något dylikt, uttrycket »ordskicklig» d. v. s. en i ord skicklig. Talmannen har hört det, som om jag skulle sagt: *oskicklig*. Nu hava emellertid alla, som suttit här omkring, kunnat konstatera att de hört, att jag verkligen sade »ordskicklig», och det beror sålunda troligen på någon brist i akustiken, att talmannen fått denna uppfattning.

Jag anser sålunda, att den tillrättavisning, som jag under kammarens, d. v. s. högerns allmänna bifall fått mottaga, varit, såsom herrarna också torde finna, fullständigt obefogad.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter förevarande punkt lades till handlingarna.

Ang. telefonreglementet.

Punkten 2.

I föreliggande punkt hade konstitutionsutskottet angående protokollet över civilärenden den 29 november 1915, nr 19, efter redogörelse för det nya telefonreglementets tillkomst m. m., bland annat yttrat följande:

»Vad sålunda anförts ådagalägger enligt utskottets uppfattning uppenbarligen, att vid det nya telefonreglementets tillkomst icke den hänsyn tagits till allmänhetens befogade önskemål och intressen, som i fråga om ett så viktigt samfärdsmedel givetvis bort göra sig gällande. Utskottet har i anledning härav ansett sig böra hos riksdagen göra anmälan mot föredragande departementschefen enligt § 107 regeringsformen.»

Herr statsrådet von Sydow: Konstitutionsutskottet har ansett sig böra hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot mig i egenskap av föredragande departementschef, och detta av den anledningen, »att vid det nya telefonreglementets tillkomst icke den hänsyn tagits till allmänhetens befogade önskemål och intressen, som i fråga om ett så viktigt samfärdsmedel givetvis bort göra sig gällande». Konstitutionsutskottet riktar sin anmärkning dels mot ärendets rent formella behandling och dels mot telefonreglementets materiella innehåll.

I det förra avseendet lämnar konstitutionsutskottet i sitt memorial en redogörelse för ärendets förberedande behandling

och anser sig på grund därav kunna konstatera, att »ett sådant tillvägagångssätt icke inneburit det allsidiga hänsynstagande till allmänhetens synpunkter, som förut ställts i utsikt». »Än mindre», fortsätter utskottet, »har det givit representanter för allmänheten tillfälle att deltaga i det slutliga utarbetandet av förslaget.» Konstitutionsutskottets ifrågavarande redogörelse är emellertid något bristfällig, och jag skall be att få komplettera densamma.

Ang. telefon-
reglementet.
(Forts.)

På hösten 1914 var telegrafstyrelsen med biträde av särskilda sakkunniga färdig med huvudgrunderna för en ny telefon-tariffreform, vilka framlades i en särskild promemoria. Därefter sammankallades representanter för rikets samtliga handelskammare till ett sammanträde inför telegrafstyrelsen här i Stockholm. Ombud för dessa handelskammare hade redan tidigare haft tillfälle att taga del av nämnda promemoria. Vid detta sammanträde dryftades frågan. Så framlade telegrafstyrelsen sitt förslag i februari månad. Det var då sammankopplat med ett skatteförslag. Förslaget var sedan föremål för en ingående diskussion i pressen, och en hel del framställningar i ärendet inkommo till Kungl. Maj:t.

I juni månad återremitterades förslaget till telegrafstyrelsen med vissa direktiv, innebärande bl. a., att man skulle lämna skattesynpunkten åsido. Meddelande härom spreds genom Svenska telegrambyrån och tidningspressen till allmänheten, som uppmannade att inom viss tid — det var före den 1 augusti — inkomma med sina erinringar mot förslaget. Härav begagnade sig också allmänheten i mycket stor omfattning. Det är icke riktigt, som konstitutionsutskottet säger, att allmänheten var i okunighet om förslaget — konstitutionsutskottet hämtar sin visdom härvidlag från länsstyrelsen i Örebro, som utskottet citerar i sitt memorial. Jag ber emellertid att få erinra, att förslaget var föremål för yttranden i över 600 artiklar i större och mindre tidningar i olika delar av riket.

Förslaget utsändes vidare till landssekreterarna i rikets samtliga län, de personer, som i allmänhet sitta inne med den största lokalkännedomen. Dessa ha återsänt förslaget med den kritik, som de funnit påkallad. Vidare inkom från handelskammare, från korporationer och enskilda en mängd framställningar i ämnet.

Detta omfattande material behandlades därefter av telegrafstyrelsen med biträde av de sakkunniga, och telegrafstyrelsen tillmötesgick därvid i alla händelser åtskilliga av de gjorda erinringarna. I början av oktober inkom därefter förslaget till Kungl. Maj:t och remitterades då med jämförelsevis kort remisstid — omkring tre och en halv vecka — till länsstyrelserna. Med anledning härav inkommo också en hel del framställningar till Kungl. Maj:t. Därefter underkastades förslaget en mycket ingående granskning i departementet, och telefonreglementet utfärdades den 29 november. Därvid har Kungl. Maj:t kunnat till-

Ang. telefon-
reglementet.
(Forts.)

mötesgå ytterligare en hel del av de framställningar om ändringar, som gjorts.

Jag tror därför icke, att man med verkligt fog kan påstå, att allmänhetens önskemål i detta ärende icke blivit iakttagna. Jag tror, att dess önskningskommit fram från flera håll och mera fylligt, än om man skulle ha tillkallat ett litet fåtal representanter från affärsvärlden och från den övriga abonnentvärlden för att i egenskap av en särskild kommission granska förslaget.

Detta i fråga om ärendets formella behandling.

Vad angår telefonreglementets materiella innehåll har konstitutionsutskottet icke gjort annan erinran än att »inom vida kretsar av vårt land dess bestämmelser mottagits med allt annat än tillfredsställelse». Till en början anser jag mig hava rätt att protestera mot utskottets generalisering. Det är visserligen sant, att från åtskilliga orter missnöje gjort sig gällande mot reglementets bestämmelser, men från andra delar av landet har försports stor tillfredsställelse. En del av det missnöje, som framkommit, torde man med visst fog kunna stämpla som oberättigat. Så ha exempelvis de önskemål, som av konstitutionsutskottets vice ordförande i motion framförts rörande förhållandena i Skåne, av andra kammarens tillfälliga utskott, som synnerligen grundligt studerat frågan, avvisats såsom saknande berättigande, och även andra önskemål, som i motionsväg framkommit, ha av detta utskott avvisats.

Jag vill slutligen tillägga, att detsynes mig, icke vara tillräcklig grund för en kritik av ett visst förslag det blotta påståendet, att dess bestämmelser väckt mindre tillfredsställelse bland allmänheten. Jag tror till och med, att det är en ytterst farlig princip, som konstitutionsutskottet här vill göra sig till tolk för, att Konungens rådgivare skola i sina rådslag låta sig bestämmas av huruvida en viss åtgärd är ägnad att framkalla allmän tillfredsställelse eller icke. Jag tror, att det är bättre, om han ser till, huruvida, som det heter i den av konstitutionsutskottet åberopade paragrafen i regeringsformen, en viss åtgärd är förenlig med rikets, det helas sannskyldiga nytta, och lämnar åsido det personliga obehag, som tilläventyrs missnöje från ett annat håll med en särskild åtgärd kan medföra.

För min del har jag icke kunnat finna, att denna konstitutionsutskottets anmärkning har varit berättigad.

Herr Cla son: Då herr statsrådet nu framfört de skäl, på vilka han, helt naturligt för resten, funnit sig icke kunna gilla utskottets ståndpunkt, skall jag be att få något beröra de grunder, på vilka utskottet stött sin anmärkning. Jag är glad, att vi härmed kommit in på en punkt av dechargebetänkandet, där det ju är fullt tydligt, att det icke finns någon som helst politisk bismak.

Utskottet har först gått ut från, att då telefonen är ett samfärdsmedel, av vars anordning allmänheten har rätt att vara synnerligen intresserad, det är tillbörligt, att allmänhetens intressen

redan vid ett förslags utarbetande bli allsidigt och väl vaktade, allra helst då det är fråga om en så genomgående omstöpning.

Ang. telefon-
reglementet.

(Forts.)

Huru skall då detta kunna ske? I det avseendet har utskottet för det andra konstaterat först, att vid ärendets tidigare behandling det otvetydigt fastslogs, att det för reformens lyckliga genomförande vore av nöden, att allmänhetens medverkan toges i anspråk redan under förslaget utarbetande och att detta skedde genom *direkt* medverkan i detsamma. Vidare har utskottet likaledes konstaterat, att man då, 1912, faktiskt gav, såvitt jag kan förstå, officiellt en utfästelse att använda en viss given form i detta syfte. Jag vill i förbigående påpeka, att den formen icke innebar, att riksdagen skulle höras, vilket somliga kanske skulle vara rädda för, utan första kammaren avvisade det därom givna uppslaget, sedan det emellertid genom dess utskott försäkrats kammaren, att det i stället skulle komma till stånd en större kommission, till övervägande del bestående av representanter för allmänheten och representerande de olika huvudsynpunkter, som kunde förefinnas hos allmänheten.

Nu har herr statsrådet sagt: ja, men man kunde ju använda andra former och det har man gjort, och han tycktes mena, att dessa andra former varit lika bra. Ja, naturligtvis *kan* man använda sådana, men för det första fordras det dock mycket starka skäl, om man skall övergiva den utfästa formen, och för det andra skall det naturligtvis visas, att den nya formerna varit bättre, jag kan dock icke finna, att någotdera här varit fallet. Något skäl att övergiva den förut utfästa formen har det icke ens varit tal om, och vad beträffar det sätt, varpå de nu använda metoderna visat sig verka, måste jag vidhålla, att de icke varit tillfredsställande. Ville man verkligen ha allmänheten representerad på ett allsidigt och tillfredsställande sätt, ja, då hade det varit naturligast att gå den först, 1912, utstakade vägen, att vid förslaget beredande inkalla allsidigt utsedda representanter för allmänhetens olika intressen, för dem framlägga förslaget detaljer och höra deras önskemål för att söka i möjligaste mån tillgodose dessa. Då hade dessa representanter fått tillfälle att sätta sig in i de olika detaljerna, granska och jämföra de olika intressena och avväga de olika synpunkterna mot varandra. Det är ju möjligt, att de då blivit övertygade om, vad allmänheten nu icke är, att vissa deras önskemål icke kunnat genomföras, och jag är alldeles säker på att om man gått den vägen, man i dessa allmänhetens representanter funnit målsmän för att främja förslaget genomförande, i stället för att som nu är förhållandet, misstro mött det hela.

Däremot är det uppenbart, att en sådan allmänhetens allsidiga medverkan icke vunnits på den egendomliga väg man gått, när man, såsom skett, annonserat i tidningarna, att folk finge gå till telefonbyråerna och titta på förslaget för att sedan skicka in sina betänkligheter mot detsamma, en metod, om vars otillfredsställande beskaffenhet jag, trots vad herr statsrådet nyss sade, måste vidhålla, att Konungens befallningshavande i Örebro län haft goda skäl att uttala sig som han har gjort, och som utskottet återgivit i sitt betänkande. Man får på det viset verkligen icke någon allsidig medver-

Ang. telefon-
reglementet.
(Forts.)

kan från allmänheten, man får tillfälliga, strödda uttalanden, som ej bliva samarbetade och mot vilka det sedan är ganska lätt för telegrafstyrelsen att sätta vad som det synes mig, att den gjort i detta fall: sic volo, sic jubeo! Ty i stort sett har den tillbakavisat de allra flesta av de gjorda anmärkningarna.

Nu nämnde herr statsrådet, att på ett förberedande stadium också representanter för handelskamrarna hörts. Jag beklagar, att detta icke var känt för utskottet, men därom finnes icke ett ord i de handlingar, som varit utskottet tillgängliga, icke ett ord i telegrafstyrelsens tryckta förslag, icke ett ord i ärendets behandling i statsrådsprotokollen. Dessutom har man ju icke fått se, vad *resultatet* då blev av dessa handelskamrars hörande, men däremot har man sett, att handelskamrarna sedermera likväl inkommit med utlåtanden, som ganska skarpt kritiserade förslaget i den form, i vilken det sedermera framlades.

Herr statsrådet nämnde också, att man under hand hört landssekreterarna. Ja, jag säger detsamma om deras yttranden, de finnas icke heller i handlingarna, och vi veta således icke, om landssekreterarnas yttranden varit tillstyrkande eller avstyrkande. Flertalet landshövdingars yttranden blevo emellertid sedermera icke synnerligen förmånliga för förslaget.

Men icke nog med detta. Det förslag man på det sättet annonsvägen utställde till allmänhetens hörande, var icke det definitiva. Det var ett tidigare förslag, som hade kasserats i en mycket väsentlig punkt, nämligen däruti, att det uppgjorts så, att telefonen skulle användas i skattesyfte. När det då tillkännagavs, att detta icke skulle bli förhållandet i det slutliga förslaget, är det ganska förlåtligt, om en stor del av allmänheten trodde, att i det slutliga förslaget atskilliga av de inskränkingar skulle var undanröjda, som man satt in i det första, när man ville använda telefonen som ett skatteuttagningsmedel.

Här tillkommer också en annan sak, som jag måste fästa uppmärksamheten på. Varken det först utarbetade förslaget eller det sedermera tillkomna har någonsin varit framlagt i ett tillräckligt fullständigt skick, för att allmänheten skulle kunna allsidigt bedöma det. Det saknades nämligen i båda fallen tillräcklig vägledning om dess *ekonomiska* betydelse. Häri låg och häri ligger en av de väsentliga bristerna i behandlingen av denna sak. Det är möjligt, att om en sådan vägledning förelegat och telegrafstyrelsen verkligen hade uppvisat, att dess förslag vore det enda möjliga och rimliga, allmänheten hade kunnat ställa sig mer tillfreds, men något sådant påvisande har icke skett. I de båda tryckta förslagen förekom icke något sådant påvisande, och vad som *sedermåra*, sedan reglementet blivit utfärdat, framkommit från telegrafstyrelsen i det stycket, har varit av den karaktär, att det har varit mycket lätt att på bestämda punkter, där sådana framlagts, visa, att telegrafstyrelsens beräkningar varit missvisande. Det förekommer både i min motion och i utlåtandet från andra kammaren exempel på detta, och jag skulle, om icke nu tiden vore begränsad, gärna framlägga ytterligare exempel därpå.

Nu bestrider jag, som sagt, visst icke, att icke ekonomiska förhållanden kunna finnas, som verka till inskränkning av de förutvarande friområdena, men olyckan är, som sagt, att det icke framlagts några bevis för att det varit nödvändigt att gå så tillväga, som man här har gjort. Allmänheten, tror jag, kan nog vara med om inskränkningar, men allmänheten vill dess förinnan veta, *huru mycket* man skall skattlägga den ena orten till förmån för den andra. Man vill exempelvis i Skåne veta, huru många hundratusentals kronor utöver vad som för telefonverket är skälig ränta och amortering, man där skall betala för att därmed hjälpa andra orter.

Herr statsrådet ville göra gällande, att *resultatet* i alla fall skulle ha blivit tillfredsställande. Till stöd därför har anförts den stora anslutning fyratiokronorstelefonerna fått. Ja, ingen bestrider, att dessa innebära en fördel, men det bevisar ju icke något, förrän det ådagalagts, att dessas införande med nödvändighet måst påkalla den åtstrypning, som skett på andra områden, vad särskilt Skåne beträffar, som man anförst såsom exempel på stark anslutning till fyratiokronorstelefonerna, så är det alldeles naturligt, att en hel mängd abonnenter där övergå till fyratiokronorstelefonerna, när man samtidigt minskat abonnenternas övriga fördelar i så oerhörd grad, som där har skett.

Anslutningen till fyratiokronorstelefonerna är således icke något tillräckligt bevis för att allmänheten skulle vara tillfredsställd. Men däremot finnes det ju bevis för att allmänheten verkligen icke är så tillfredsställd, och det ligger i vad som passerat vid riksdagen. Jag tror, att det är ganska enastående, att omedelbart efter att ett förslag framlagts, så pass stark kritik framkommit, som här har skett, och en kritik, som av riksdagens båda kamrar föranlett en skrivelse om revision. Och i det hänseendet vill jag påpeka, att andra kammarens skrivelse icke är så avfattad, som herr statsrådet nyss ville göra gällande, eller att den endast skulle avse en revision i vissa detaljer. Detta påyrkar den *omedelbart*, men den begär också en genomgående granskning av det hela.

Det vore icke svårt att peka på åtskilliga punkter, där jag tror, att omöjliga någon kan säga, att systemet är tillfredsställande. En taxering av samtalen, som taxerar icke blott de samtal man verkligen får, utan även fruktlösa försök till samtal och på sådan grund flyttar över en från en avgiftsklass till en annan, utan att man själv har något vitsord gent emot telegrafstyrelsen — en sådan taxering är icke tillfredsställande. Och en princip, som säger, att ju tätare abonnenterna bo, ju bärigare nätet i orten är, dess mindre skall frisantalsområdet vara, är det icke heller. Den är så mycket mindre berättigad, som ju faktiskt den tätare abonnentkretsen icke giver mig rätt till flera samtal än den mindre täta, utan jag i båda fallen ju får för samma avgift endast ett visst antal samtal och det då naturligtvis är ganska likgiltigt, om det i nätet finnes ett stort antal abonnenter, med vilka jag icke kan samtala utan extra avgifter.

Jag tror således, att konstitutionsutskottet har haft alldeles rätt,

Ang. telefon-
reglementet.
(Forts.)

då det velat göra gällande, att både den formella behandlingen av ärendet icke varit riktigt tillfredsställande, och att det reella resultatet icke heller blivit det. Jag menar också, att konstitutionsutskottet så mycket mer har haft skäl att göra denna anmälan, därför att ett dylikt tillvägagångssätt nog icke har varit alldeles enastående. Man kan helt visst från de senare tiderna då och då visa på förslag, som framlagts, men i vilka utredningen befunnits för knapp, och där man i följd därav gått litet hastigt till väga, vilket man sedan fått ångra. När nu konstitutionsutskottet här på denna punkt påträffade ett exempel på detta, så ansåg det sig icke böra lämna saken oanmärkt.

Herr statsrådet framhöll, att det vore oriktigt att, som utskottet gjort vid sitt bedömande av saken, använda uttrycket, att författningen icke »mottagits med tillfredsställelse» inom vida kretsar av landet; saken borde i stället, menade han, bedömas efter om den länt till »rikets sannskyldiga nytta». Jag menar dock, att när det gäller ett stort samfärdsmedel, viktigt för alla rikets inbyggare, då är väl, vad man kallar, »rikets sannskyldiga nytta», intresserat av huru frågan löses; och om lösningen blir sådan, att riksdagens båda kamrar genast måste opponera sig, så förefaller mig detta vara ett ganska gott vittnesbörd om att lösningen icke varit tillfredsställande. Jag skulle också vilja fråga: har det visat sig vara till någon nytta för riket, till rikets sannskyldiga nytta, att ärendet bereddes på det enligt min mening något flyktiga sätt som skett? Hade det icke varit nyttigare att låta det ske på sådant sätt, att allmänheten fått på förhand tränga in i saken och, om det varit möjligt, övertygas om att det sätt att lösa frågan, som nu tillämpades, var det enda riktiga? Jag vill för min del slutligen tillfoga, att såvitt jag förstår det på detta område icke heller fanns något som i ringaste mån framtvang brådskan. Det är just denna brådska, denna hast, med vilken ärendet framdrivits, som har vållat missnöjet med lösningen, och jag menar, att utskottet även däruti har haft ett skäl för sin anmälan, i det att det med densamma velat uttala ett *giv akt* mot sådana åtgöranden på andra punkter. Jag skulle vilja tillägga, att jag tror, att detta är av alldeles särskild vikt, då man rör sig på en sådan punkt som denna, om man önskar, att Kungl. Maj:t i en sådan fråga skall behålla de prerogativ Kungl. Maj:t har. Ty det ligger för öppen dag, synes det mig, att ingenting kan lättare leda till en kritik och till angrepp på dessa prerogativ, än om de på ett område, som så djupt ingriper i allmänhetens förhållanden runt omkring i riket, utövas på ett sätt, om vars ändamålsenlighet man icke på förhand har övertygat allmänheten och som denna finner vara för sig menlig.

Jag har naturligtvis intet annat yrkande, än att memorialet skall läggas till handlingarna.

Efter härmed slutad överläggning, lades förevarande punkt till handlingarna.

Lördagen den 27 maj, f. m.

49 Nr 76.

Kammaren åtskildes kl. 2,25 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.